

dr Łukasz Gajewski
afiliacja: Uniwersytet WSB Merito we Wrocławiu
ORCID: 0000-0002-1589-2529
Mail: lukasz.gajewski@wroclaw.merito.pl
Twitter: [x.com/GajewskiLuke](https://twitter.com/GajewskiLuke)

Wolnomularstwo amerykańskie źródłem liberalnego porządku międzynarodowego

American freemasonry the source of liberal international order

Słowa kluczowe: demokracja liberalna, społeczeństwo o wysokim stopniu zaufania, wolnomularstwo, Jerzy Waszyngton, gen. George C. Marshall, architektura bezpieczeństwa, NATO

Keywords: liberal democracy, high-trust society, freemasonry, George Washington, Gen. George C. Marshall, security architecture, NATO

Abstrakt: Bezpieczeństwo jeszcze dekadę temu wydawało się czymś oczywistym, jednak praktyka pokazuje, że idea rozmija się z rzeczywistością. Powód jest prosty: zbyt zapracowane i zajęte codziennością społeczeństwo zapomniało jakie są fundamenty prosperity świata Zachodu. Zapomniało również co stanowi fundament architektury bezpieczeństwa NATO, co stanowi podstawę gospodarki wolnorynkowej, poszanowania własności prywatnej, demokracji, wolnego wyboru, społeczeństwa obywatelskiego itd. Tą jedną właściwą odpowiedzią jest wolnomularstwo, które przez stulecia budowało liberalny porządek międzynarodowy zaczynając od wolnomularza Jerzego Waszyngtona o po wolnomularza gen. George’a C. Marshalla, który musiał obronić ideę Zachodu.

Abstract: Security seemed to be a given a decade ago, but practice shows that the idea is slipping away from reality. The reason is simple: a society that is too busy and consumed with everyday life has forgotten what are the foundations of prosperity in the Western world. It has also forgotten what is the foundation of NATO's security architecture, what is the basis of a free market economy, respect for private property, democracy, free choice, civil society, and so on. That one right answer is freemasonry, which for centuries built the liberal international order starting with freemason George Washington o to freemason Gen. George C. Marshall, who had to defend the idea of the West.

Nowa amerykańska power politics

Początek 2025 roku, szczególnie luty był miesiącem bogatym w wydarzenia polityczne w wydaniu amerykańskim bez taktu, szyku i finezji. Stosując terminologię anglosaską należałoby stwierdzić, że za dużo *power* i niewiele *politics*. Możliwe, że części elektoratu USA podoba się postawa Donalda Trumpa i jego administracji, jakkolwiek siłowe forsowanie decyzji politycznych z naruszeniem konsensusu sojuszniczego i państw partnerskich raczej wskazuje na słabość państwa a nie siłę.

Nawet na bardzo wstępnym etapie rozważań można założyć, że nowa administracja Waszyngtonu rozminęła się z ideą liberalizmu, który w swojej esencji zakłada konieczność poszanowania własności prywatnej. Już oświeceniowa myśl polityczna Johna Locke’a zakładała, że być wolnym, to znaczy dysponować majątkiem, całą swoją własnością oraz decydować bez przeszkód i poddania się czyjejś arbitralnej woli¹. Donald Trump już na początku swojej drugiej kadencji łamie zasadę liberalizmu, będącą kamieniem węgielnym kapitalistycznej gospodarki i samego państwa USA.

Pierwszy przypadek to wywierana presja polityczna na autonomiczne terytorium Danii w postaci Grenlandii, zasobnej w rzadkie pierwiastki i próba ich przejęcia w celu zapewnienia bezpieczeństwa gospodarczego USA². Drugi to sytuacja, w której D. Trump od walczącej Ukrainy w zamian za dalsze wsparcie domaga się bogactw mineralnych o wartości 500 miliardów dolarów, zaczynając od litu po tytan, które są niezbędne w procesie produkcji nowoczesnych technologii³. Kolejny precedens łamania zasad porządku liberalnego to kryzys wywołany przez Trumpa wokół próby „odzyskania” kontroli nad Kanałem Panamskim. Postanowienia traktatowe podpisane w 1977 roku stanowią, że funkcjonowanie Kanału Panamskiego ma pozostawać neutralne dla wszystkich krajów zarówno w czasie pokoju oraz wojny. Konsekwencją siłowej polityki mogą być działania mitygujące zwiększoną presję ze strony Stanów Zjednoczonych w postaci dalszej kooperacji państw Ameryki Łacińskiej, które

¹ L. Dubel, *Historia doktryn politycznych i prawnych do końca XIX wieku*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2003, s. 230.

² K. Kelly, *Trump Is Eyeing Greenland. His Commerce Nominee Has Financial Ties There*, 29 I 2025: <<https://www.nytimes.com/2025/01/29/business/howard-lutnick-greenland.html>> [dostęp: 24 II 2025].

³ S. Starcevic, *Trump demands \$500B in rare earths from Ukraine for continued support*, 11 II 2025: <<https://www.politico.eu/article/trump-demands-500b-in-rare-earth-from-ukraine-for-support/>> [dostęp: 24 II 2025].

już współpracują z Chinami⁴. Czwarty stanowi zapowiedź wojny celnej USA z Europą⁵ oraz innymi bliskimi kooperantami jak Kanada. Sojusz amerykańsko-kanadyjski wydawał się niezniszczalny, jednak na początku drugiej kadencji prezydent Donald Trump naruszył jego fundamenty. Nowy premier Kanady, Mark Carney wyraził to mówiąc, że dobiegł końca 80-letni czas, w którym Stany Zjednoczone odgrywały rolę globalnego przywódcy⁶.

Spadające indeksy giełdowe, będące efektem wojny celnej okazały się szkodliwe dla globalnej prosperity. W wyniku zawirowań rynkowych Bill Ackman, będący legendą finansów Wall Street wezwał prezydenta Trumpa do dokonania wyboru pomiędzy wstrzymaniem niedawno ogłoszonych ceł handlowych albo zaryzykowaniem „wywołanej przez siebie, gospodarczej zimy nuklearnej”⁷.

Jak pokazała rzeczywistość konsternacja w relacjach transatlantyckich rosła etapowo. Apogeum braku zrozumienia należałoby szukać w przedziale czasowym pomiędzy rozpoczęciem 61. Monachijskiej Konferencji Bezpieczeństwa⁸ (MSC), a decyzją prezydenta USA o czasowym zawieszeniu wojny celnej na 90 dni za wyjątkiem Chin⁹. Zastanawiająca była postawa administracji amerykańskiej, która jednocześnie głosiła bardzo krytyczne stanowisko wobec Europy, pozostając bezkrytyczną wobec samej siebie.

Stosowanie niezgodnych z rzeczywistością argumentów oraz sofizmatów rozpoczął podczas panelu MSC, vice prezydent USA, J. D. Vance, oskarżając przywódców europejskich między innymi o tłumienie wolności słowa, ograniczenie swobody mediów społecznościowych, niepowodzenia w zatrzymaniu migracji i ucieczkę od oczekiwań wyborców. Równie zaskakujące było stwierdzenie vice prezydenta USA mówiące, że

⁴ S. Camacho, *The Crisis Trump Is Causing in Panama Will Reach Far Into Latin America*, 19 II 2025: <<https://carnegieendowment.org/emissary/2025/02/panama-canal-trump-china-crisis?lang=en>> [dostęp: 24 II 2025].

⁵ J. Dahl, C. Gijs, D. Busvine, *European carmakers in crossfire of US-EU trade war*, 11 II 2025: <<https://www.politico.eu/article/european-carmakers-crossfire-united-states-europe-trade-war/>> [dostęp: 24 II 2025].

⁶ M. Blanchfield, *Canada says its friendship with the US is 'over.' Now what?*, 05 IV 2025: <<https://www.politico.com/news/2025/04/05/canada-us-friendship-trade-tariffs-trump-00273255>> [dostęp: 06 IV 2025].

⁷ J. FitzGerald, L. Lambert, *Billionaire Trump backer warns of 'economic nuclear winter' over tariffs*, 07 IV 2025: <<https://www.bbc.com/news/articles/c2lzjn79rdo>> [dostęp: 08 IV 2025].

⁸ *Multipolarization – Munich Security Report 2025*, Munich Security Conference 2025, 14 II 2025: <<https://securityconference.org/en/publications/munich-security-report-2025/>> [dostęp: 14 II 2025].

⁹ A. Ptak-Iglewska, *Donald Trump zawiesza cła dla UE, a UE zawiesza swoje cła odwetowe. Na czym stoimy?*, 10 IV 2025: <<https://www.rp.pl/handel/art42099301-donald-trump-zawiesza-cla-dla-ue-a-ue-zawiesza-swoje-cla-odwetowe-na-czym-stoimy>> [dostęp: 11 IV 2025].

największymi zagrożeniami dla Europy nie są Rosja lub Chiny, lecz zagrożenie pochodzi z wewnątrz i jest nim odwrót Europy od najbardziej podstawowych wartości¹⁰.

Odzew środowisk opiniotwórczych, dyplomacji był natychmiastowy. Redaktor naczelny POLITICO Europe wskazał, że w epoce rywalizacji mocarstwowej Unia Europejska musi dokonać wyboru między staniem się satelitą USA oraz obraniem własnego kursu. Europa musi wybierać między nieliberalną polityką Donalda Trumpa pod hasłem „*Make America Great Again*”, a liberalizmem leżącym u fundamentów istnienia Europy¹¹. Były amerykański ambasador Daniel Fried był oburzony słowami J. D. Vance'a, oceniając je jako sprzeczne z tym, co nowa administracja chce osiągnąć. Stwierdził, że działania zespołu Trumpa w sprawie bezpieczeństwa są chaotyczne¹². Kontrowersyjna postawa USA wobec Europy oraz brak klimatu wsparcia Ukrainy spowodowała, że spotkanie w ramach MSC 2025 zakończyło się w duchu defetyzmu. Symboliczny wymiar w tym kontekście miało emocjonalne wystąpienie gospodarza MSC, Christopa Heusgena, który zakończył konferencję w słowach: „*Wraz z Ewaldem von Kleistem konferencja ta rozpoczęła się jako konferencja transatlantycka. Po piątkowym wystąpieniu wiceprezydenta Vance'a musimy się obawiać, że nasza wspólna podstawa wartości nie jest już tak wspólna. Jestem bardzo wdzięczny wszystkim europejskim politykom, którzy zabrali głos i potwierdzili wartości i zasady, których bronią. Nikt nie zrobił tego lepiej niż prezydent Zeleński*”¹³.

Po drugiej stronie Atlantyku prezydent D. Trump, pozostawał w braku przeświadczenia o własnej imperfekcji, który często wyrażał poprzez stwierdzenia o byciu lepszym od pierwszego prezydenta Stanów Zjednoczonych, Jerzego Waszyngtona. Podobne porównania miały miejsce w latach wcześniejszych, jednak rok 2025 ma charakter szczególny, bowiem stanowi początek drugiej kadencji Trumpa, którego wypowiedzi są śledzone przez mass media.

Pierwszym tegorocznym porównaniem był wywiad telewizyjny w ramach Fox News w dniu 11 lutego 2025 r., gdzie powiedział: „*Miałem spotkanie z politykami i sondażystami, którzy*

¹⁰ Polska Agencja Prasowa, *J. D. Vance nie szczędził Europie mocnych słów. "Przybywam z ofertą"*, 14 II 2025: <<https://wiadomosci.onet.pl/swiat/j-d-vance-w-monachium-ostro-o-europie-przybywam-z-oferta/gjnr32g>> [dostęp: 14 II 2025].

¹¹ J. Dettmer, *The fight for Europe is on*, 17 II 2025: <<https://www.politico.eu/article/europe-jd-vance-ukraine-volodymyr-zelenskyy-political-divisions-maga/>> [dostęp: 19 II 2025].

¹² Polska Agencja Prasowa, *Były amerykański ambasador oburzony słowami J. D. Vance'a. "Sam mógłbym napisać lepsze przemówienie"*, 15 II 2025: <<https://wiadomosci.onet.pl/swiat/daniel-fried-oburzony-slowami-jd-vancea-bylo-glupie/twllqg0>> [dostęp: 19 II 2025].

¹³ C. Heusgen, *Heusgen's Emotional MSC Closing Address | Europe's Response to Vance's MSC Speech*, The Express Tribune, 16 II 2025: <<https://www.youtube.com/watch?v=SNwx3tb0By4>> [dostęp: 17 II 2025].

powiedzieli: *Gdyby Jerzy Waszyngton i Abraham Lincoln zebrali się razem i kandydowali na prezydenta i wiceprezydenta, nie mogliby cię pokonać*”¹⁴.

Adresatem drugiego porównania była szersza publiczność, ponieważ ważne słowa padły w czasie szeroko transmitowanej ogólno-amerykańskiej konferencji CPAC-u¹⁵. Podczas *Conservative Political Action Conference* w dniu 22 lutego 2025 r., prezydent D. Trump stwierdził: *„Słyszałem, jak O'Reilly powiedział wczoraj wieczorem, że Donald Trump przez pierwsze cztery tygodnie jest najlepszym prezydentem w historii naszego kraju. To był O'Reilly. Bill O'Reilly jest w porządku. Wiesz, kto był drugi? Jerzy Waszyngton. Nie jest źle. Pokonałem Jerzego Waszyngtona. Uwielbiam pokonywać Jerzego Waszyngtona*”¹⁶.

Odbiorcą trzeciego porównania była globalna widownia, ponieważ porównanie Trumpa do Waszyngtona miało miejsce, gdy oczy świata były skierowane na niefortunną rozmowę prezydenta USA z prezydentem Ukrainy w Biurze Ovalnym¹⁷. W sesji otwartych pytań zadawanych przed dziennikarzy prezydent D. Trump został zapytany o to jakie miejsce w historii świata chce zająć i z jakimi znanymi postaciami historycznymi chce być kojarzony. Odpowiedź brzmiała: *„Tak, powiedziałbym, że Jerzy Waszyngton, Abraham Lincoln. Powiedziałbym, że jestem znacznie lepszy od Jerzego Waszyngtona i Abrahama Lincolna*”¹⁸.

Kolejne porównanie¹⁹ miało miejsce podczas przemówienia wygłoszonego w Kongresie w dniu 4 marca 2025 r.²⁰, wyrażone w słowach: *„W rzeczywistości wielu twierdzi, że pierwszy miesiąc naszej prezydentury - to nasza prezydentura - jest najbardziej udany w historii naszego narodu. A jeszcze bardziej imponujące jest to, czy wiesz, kto jest numerem dwa? Jerzy Waszyngton*”²¹.

¹⁴ R. Kinsella, *Donald Trump makes wild 'Washington and Lincoln combined' claim*, Irish Star, 11 II 2025: <<https://www.irishstar.com/news/us-news/donald-trump-washington-lincoln-election-34654816>> [dostęp: 19 II 2025].

¹⁵ PBS NewsHour, *WATCH LIVE: Trump delivers remarks on final day of CPAC*, 22 II 2025: <https://www.youtube.com/watch?v=pnH_na_TjnQ> [dostęp: 01 III 2025].

¹⁶ Rev Portal, *Trump Speaks at CPAC*, 24 II 2025: <<https://www.rev.com/transcripts/trump-speaks-at-cpac>> [dostęp: 01 III 2025].

¹⁷ PBS NewsHour, *WATCH: Tensions flare in Trump and Zelenskyy's full Oval Office meeting*, 28 II 2025: <<https://www.youtube.com/watch?v=wpAj8rRe-p0>> [dostęp: 01 III 2025].

¹⁸ Rev Portal, *Trump and Zelenskyy in the Oval Office*, 3 III 2025: <<https://www.rev.com/transcripts/trump-and-zelenskyy-in-the-oval-office>> [dostęp: 08 III 2025].

¹⁹ Z.B. Wolf, C. Merrill, *Trump's 2025 joint session address, fact checked and annotated*, CNN, 05 III 2025: <<https://edition.cnn.com/interactive/2025/03/politics/transcript-speech-trump-congress-annotated-dg/>> [dostęp: 08 III 2025].

²⁰ The White House, *President Trump Addresses Joint Session of Congress*, 04 III 2025: <<https://www.youtube.com/watch?v=XkFKNkAEzQ8>> [dostęp: 08 III 2025].

²¹ The White House, *Remarks By President Trump In Joint Address To Congress*, 06 III 2025: <<https://www.whitehouse.gov/remarks/2025/03/remarks-by-president-trump-in-joint-address-to-congress/>> [dostęp: 08 III 2025].

Realna ocena społeczna jakości pełnienia funkcji prezydenta w wydaniu Donalda Trumpa znacznie odbiega od jego formy deklaratywnej. Badanie amerykańskiej sieci telewizji kablowej i satelitarnej C-SPAN „*Presidential Historians Survey 2021*” plasowało Jerzego Waszyngtona na drugim miejscu, Donalda J. Trumpa na czterdziestym pierwszym²². Bardziej aktualne czasowo badanie akademickie z 2024 roku „*Presidential Greatness Project*”²³ jest dla Trumpa bardziej niekorzystne, ponieważ Waszyngton znajduje się na trzecim miejscu, natomiast Trump zajmuje ostatnią 45-tą pozycję²⁴. Identyczną kaskadę, lecz z innym komentarzem podaje Northwest Progressive Institute: G. Waszyngton jest trzeci, D. Trump jest 45-ty na liście A. Villeneuve'a²⁵.

Trump w pierwszych miesiącach swojej drugiej kadencji zdążył politycznie rozminąć się z ideą liberalizmu, wstrząsnął rynkami finansowymi, podważył zaufanie do dolara²⁶, rozpoczął budowę systemu oligarchicznego w USA w partnerstwie z gigantami hi-techu²⁷, zainicjował falę ogólnokrajowych protestów w USA²⁸, wszedł w konflikt ze środowiskiem akademickim, Harvardem w szczególności²⁹. Skoro Trump sam często porównuje się do historycznej postaci Jerzego Waszyngtona, będąc jednocześnie jego antytezą to należy przyjrzeć się co sobą reprezentował i kim był pierwszy prezydent USA, Jerzy Waszyngton.

²² *Presidential Historians Survey 2021*, C-SPAN: <<https://www.c-span.org/presidentsurvey2021/?page=overall>> [dostęp: 21 IV 2025].

²³ *Presidential Greatness Project*, 14 III 2024: <<https://presidentialgreatnessproject.com/>> [dostęp: 21 IV 2025].

²⁴ B. Rottinghaus, J.S. Vaughn, *Official Results of the 2024 Presidential Greatness Project Expert Survey*, 14 II 2024: <<https://qzg.wvf.mybluehost.me/wp-content/uploads/2024/05/Presidential-Greatness-White-Paper-2024.pdf>> [dostęp: 21 IV 2025].

²⁵ A. Villeneuve, *NPI's founder ranks the presidents - 2025 edition*, Northwest Progressive Institute, 17 II 2025: <<https://www.nwprogressive.org/weblog/2025/02/npi-founder-ranks-the-presidents-2025-edition.html>> [dostęp: 19 II 2025].

²⁶ R. Karma, *The Tariff Damage That Can't Be Undone*, The Atlantic, 3 IV 2025: <<https://www.theatlantic.com/economy/archive/2025/04/trump-tariff-pause-damage/682390/>> [dostęp: 21 IV 2025].

²⁷ F. Foer, *The Unique Danger of a Trumpist Oligarchy*, The Atlantic, 02 XI 2024: <<https://www.theatlantic.com/politics/archive/2024/11/trumpist-oligarchy-big-tech-takeover-musk-bezos/680503/>> [dostęp: 19 II 2025].

²⁸ A. Taylor, *Photos: Nationwide Protests Against Trump and Musk*, The Atlantic, 06 IV 2025: <<https://www.theatlantic.com/photo/2025/04/photos-nationwide-protests-against-trump-and-musk/682320/>> [dostęp: 21 IV 2025].

²⁹ C. Clarke, *The Conservative Case for Leaving Harvard Alone*, The Atlantic, 18 IV 2025: <<https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2025/04/harvard-trump-irs-nonprofit/682507/>> [dostęp: 21 IV 2025].

Postać Jerzego Waszyngtona

Zasługi Waszyngtona można skomasować w trzech punktach, pierwszy to odmowa wykorzystania ogromnej władzy instytucjonalnej i społecznej do partykularnych celów, drugi to niezwykła samokontrola i samodyscyplina, trzeci stanowi zrozumienie, że wielcy liderzy są tylko tymczasowymi menedżerami sprawy znacznie ważniejszej niż oni sami³⁰.

Pierwszy prezydent USA zapisał się na kartach historii, ponieważ stworzył wiele pozytywnych precedensów, nie tylko trudnych do wyobrażenia w jego epoce, lecz również w chwili obecnej. Waszyngton pozostał jednym z najbardziej wpływowych prezydentów, ponieważ jako pierwszy dobrowolnie zdał urząd i ustanowił precedens pokojowego przekazania władzy³¹. Gdy kończyła się druga kadencja prezydenta, jego zaplecze polityczne zabiegało o pozostanie Waszyngtona argumentując, że republika może bez niego nie przetrwać. Decyzja o powrocie do Wirginii była niezachwiana. Waszyngton był żyjącą legendą i uwzględniając ogromne poparcie społeczne, to zaniechanie dalszej prezydentury było aktem niewyobrażalnym. Wielu historyków badając życiorys Waszyngtona odnosi się tylko do samego aspektu pokojowego przekazania władzy (*ang. peacefull transfer of power*). Należy zauważyć, że to Waszyngton stworzył precedens niepisanej zasady dwukadencyjności, sformalizowany dopiero w 1951 roku 22. poprawką do Konstytucji³².

Nie należy zapominać, że Waszyngton zanim zaczął ubiegać się o urząd prezydenta USA ustanowił fundamentalną zasadę amerykańskiej demokracji, to jest cywilną władzę nad wojskiem w drodze rezygnacji ze stanowiska głównodowodzącego Armii Kontynentalnej. Składając dokument prosił o pobłażliwość przejścia na emeryturę ze służby swojemu krajowi. Miało to miejsce 23 grudnia 1783 roku w Maryland State House w Annapolis³³, gdzie tymczasowo obradował Kongres. Obraz namalowany pomiędzy 1822 a 1824 rokiem, autorstwa

³⁰ T. Nichols, *The Moment of Truth*, The Atlantic, 09 X 2024: <<https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2024/11/george-washington-nightmare-donald-trump/679946/>> [dostęp: 27.04.2025].

³¹ B. Whalen, *In the Hall of Presidents: Where Will Trump Stand ?*, Hoover Institution, 19 II 2025: <<https://www.hoover.org/research/hall-presidents-where-will-trump-stand>> [dostęp: 19.02.2025].

³² Center for the Study of the American Constitution, *The Transfer of Presidential Power*, University of Wisconsin–Madison, 07 I 2021: <<https://csac.history.wisc.edu/2021/01/07/the-transfer-of-presidential-power/>> [dostęp: 27.04.2025].

³³ Architect of The Capitol, *General George Washington Resigning His Commission*, VII 2023: <<https://www.aoc.gov/explore-capitol-campus/art/general-george-washington-resigning-his-commission>> [dostęp 27.04.2025].

Johna Trumbulla, przedstawiający tę niezwykłą scenę amerykańskiej historii znajduje się Rotundzie w części centralnej Kapitolu Stanów Zjednoczonych³⁴.

Warto zaznaczyć mało dostrzegalny fakt, że Waszyngton będąc głównodowodzącym Armii Kontynentalnej nie stawiał sobie ponad prawem, a wyraził to w dość szczególny sposób. Uchwała Kongresu z 3 lutego 1778 r. wymagała od wojskowych i urzędników różnego szczebla złożenia tzw. przysięgi wierności. Na odcinku spraw wojskowych dokument brzmiał następująco: „*Wszyscy oficerowie armii złożą i podpiszą powyższą przysięgę lub oświadczenie przed głównodowodzącym, generałem dywizji lub generałem brygady*”³⁵. Pomimo tego, że Kongres wprost nie wymagał takiego oświadczenia od Waszyngtona, to złożył dokument w dniu 12 maja 1778 r.³⁶, podczas stacjonowania w Valley Forge w Pensylwanii. Treść przysięgi miała wymowny charakter: „*Uznaję Stany Zjednoczone Ameryki za Wolne, Niepodległe i Suwerenne Stany i oświadczam, że ich obywatele nie są winni wierności ani posłuszeństwa Jerzemu III, królowi Wielkiej Brytanii*”³⁷.

Autorytarny ruch polityczny MAGA stanowi zagrożenie dla każdego ideału, który Waszyngton wcielał w życie. Obawiał się ożywionej walki partyjnej, które obecnie ucieleśnia Trump, czyli demagoga, który zrobi wszystko aby zdobyć i utrzymać władzę. Waszyngton ten rodzaj obawy wyraził w dniu 17 września 1796 r. w swoim pożegnalnym przemówieniu: „*Naprzemienna dominacja jednej frakcji nad drugą, zaostrzona przez ducha zemsty naturalnie towarzyszącej partyjnej niezgodzie, która w różnych wiekach i krajach dopuściła się najstraszliwszych okrucieństw, sama w sobie jest przerażającym despotyzmem. Prowadzi to jednak w końcu do bardziej formalnego i trwałego despotyzmu. Zakłócenia i nieszczęścia, które z tego wynikają, stopniowo skłaniają umysły ludzi do szukania bezpieczeństwa i spokoju w absolutnej władzy jednostki, a prędzej czy później przywódca jakiejś dominującej frakcji, bardziej zdolny lub bardziej mający szczęście niż jego konkurenci, obraca to usposobienie do celów własnego wyniesienia na ruinach wolności publicznej*”³⁸.

³⁴ Architect of The Capitol, *Capitol Rotunda*, VII 2023: <<https://www.aoc.gov/explore-capitol-campus/buildings-grounds/capitol-building/rotunda>> [dostęp: 27 IV 2025].

³⁵ Library of Congress, *Uchwała Kontynentalnego Kongresu Stanów Zjednoczonych*, 03 II 1778: <<https://www.loc.gov/resource/bdsdcc.03801/>> [dostęp: 27 IV 2025].

³⁶ National Archives Catalog, *George Washington's Oath of Allegiance*, 12 V 1778: <<https://catalog.archives.gov/id/12043370>> [dostęp: 27 IV 2025].

³⁷ Tamże.

³⁸ G. Washington, *Farewell Address*, Library of Congress, 17 IX 1796: <<https://www.loc.gov/resource/mgw2.024/?sp=241&st=text>> [dostęp: 27 IV 2025].

Wolnomularskie serce i umysł Jerzego Waszyngtona

Jerzy Waszyngton został inicjowany do Rzemiosła w sobotni wieczór, dnia 4 listopada 1752 r., w małej wiosce Fredericksburg, podczas spotkania masońskiej Loży we Fredericksburgu, które odbyło się w sali, na drugim piętrze Domu Targowego³⁹.

Waszyngton był pierwszym masonem-prezydentem Stanów Zjednoczonych, ale nie jedynym. Jak podaje Muzeum Wolnomularstwa, zlokalizowane w siedzibie Zjednoczonej Wielkiej Loży Anglii i Najwyższej Wielkiej Kapituły *Royal Arch Masons of England* do Rzemiosła należało czternastu, lub piętnastu prezydentów USA, jeśli wliczyć Lyndona B. Johnsona, który został inicjowany do masonerii w 1937 roku, ale nigdy nie wyszedł poza pierwszy stopień⁴⁰. Podobną liczbę wolnomularskich prezydentów USA podaje Biblioteka Prezydencka i Muzeum Harry'ego S. Trumana, który sam był również masonem⁴¹. Muzealna infografika rzetelnie informuje o wątpliwościach przynależności do Rzemiosła w odniesieniu do prezydentów Jeffersona i Madisona⁴².

Najnowszym opisem Rzemiosła w pryzmacie prezydentów USA jest książka Chrisa Ruli⁴³ pt. „*The White House & The Freemasons*”⁴⁴, badająca długi i trwały związek między prezydenturą USA a najstarszym bractwem na świecie w ciągu dwóch wieków amerykańskiej historii. Dzięki dostępowi do archiwaliów, źródeł pierwotnych, pamiątek, listów prezydenckich, gazet, filmów, nagrań i innych materiałów autor opisał rolę wybitnych wolnomularzy, którzy przekształcili Dystrykt Kolumbii w centrum amerykańskiego narodu zarówno w płaszczyźnie symbolicznej oraz dosłownie. Ten długofalowy proces rozpoczął się wraz uchwaleniem przez Kongres w dniu 16 lipca 1790 roku ustawy „*Act for Establishing the*

³⁹ J.J. Lanier, *Washington The great american mason*, Macoy Publishing & Masonic Supply Company, New York 1922, s. 17.

⁴⁰ Museum of Freemasonry, *Learn about freemasonry: How many US Presidents were freemasons ?*, United Grand Lodge Of England, 26 I 2021: <<https://museumfreemasonry.org.uk/blog/learn-about-freemasonry-how-many-us-presidents-were-freemasons>> [dostęp: 01 V 2025].

⁴¹ Jednym z utrwalonych zapisów video z H. Trumanem, udekorowanym w masońskie regalia jest ceremonia wmurowania kamienia węgielnego pod nową lożę masońską w Belton w stanie Missouri w dniu 20 kwietnia 1963 roku, *Senator Harry S. Truman speaks for the Masonic Service Association*, zasób archiwalny MP72-15, Harry S. Truman Library & Museum: <<https://www.youtube.com/watch?v=YD968faEmkk>> [dostęp: 01 V 2025].

⁴² Harry S. Truman Library & Museum, *Masonic Presidents of the United States*, Infografika nr. NAID 345249305, ca. 1952: <<https://www.trumanlibrary.gov/photograph-records/58-11>> [dostęp: 01 V 2025].

⁴³ Chris Ruli pełni funkcję Asystenta Wielkiego Historyka Rady Najwyższej, 33°, Dawnego i Uznanego Obrządku Szkockiego, S.J. oraz Wielkiego Superintendenta Wielkiej Rady Sprzymierzonych Stopni Masońskich Stanów Zjednoczonych. Jest zaangażowany w dwie wiodące masońskie instytucje badawcze w kraju: Towarzystwo Badawcze Obrządku Szkockiego (SRRS) i Towarzystwo Filaletes: <<https://www.chrisruli.com/about>> [dostęp: 01 V 2025].

⁴⁴ C. Ruli, *The White House & The Freemasons*, Macoy Publishing & Masonic Supply Co., Inc., Richmond 2023.

Temporary and Permanent Seat of the Government of the United States”⁴⁵. Upoważniła między innymi prezydenta Jerzego Waszyngtona do zarządzania architekturą nowej stolicy kraju oraz nadzoru nad budową Białego Domu, Kapitolu i innych budynków federalnych. W celu dotrzymania wyznaczonego terminu roku 1800, zatrudniono dziesiątki kamieniarzy, cieśli, murarzy, drwali i innych wykwalifikowanych pracowników z całego terytorium USA. Spośród blisko około stu pięćdziesięciu rzemieślników, którzy przenieśli się do Dystryktu Kolumbii w celu budowy Białego Domu, około dwudziestu było znanymi wolnomularzami. Po przybyciu do Dystryktu Kolumbii wielu z nich odkryło, że łączy ich przynależność do masonerii. Bractwo szybko zaangażowało się w historię Dystryktu i stało się stałym elementem waszyngtońskiego społeczeństwa i Białego Domu przez następne dwa stulecia⁴⁶.

Waszyngton stał się archetypową postacią masońskiego i amerykańskiego charakteru państwa. Stał symbolem odwagi do walki o wolność i nieakceptowania dyktatu tych, którzy roszczą sobie prawo do władzy absolutnej. Spośród wszystkich Ojców Założycieli żaden człowiek nie został bardziej obdarowany szacunkiem w amerykańskiej masonerii niż Jerzy Waszyngton. Został prawie uhonorowany tytułem Wielkiego Mistrza Ameryki Północnej, lecz odmówił przyjęcia tej godności w akcie skromności⁴⁷.

Bieg historii spowodował, że Rzemiosło jawi się jako opatrnościowe wydarzenie na długiej linii wydarzeń, które doprowadziły do powstania wspaniałego narodu amerykańskiego. Jak wskazuje James E. Frey⁴⁸ filozofia masońska była realną siłą napędową zmian społecznych ery oświecenia⁴⁹. Wartości jakie niosło wolnomularstwo przyniosły akceptację sprawiedliwości społecznej, postrzeganej jako wspólny obowiązek. Wolnomularstwo amerykańskie przyjęło na siebie ten rodzaj odpowiedzialności i opowiedziało się przeciw tyranii królów i monarchów.

Ojcowie Założyciele sprzeciwiali się tyranii, monarchii, teokratyzmowi, każdemu systemowi politycznemu, który opierał się na ignorancji oraz strachu. Wierzyli również, że wolą Wielkiego Architekta Wszechświata (*ang. The Great Architect of Universe, G.A.O.T.U.*)

⁴⁵ *Act for Establishing the Temporary and Permanent Seat of the Government of the United States*, July the 16th., New York 1790: <<https://tile.loc.gov/storage-services/service/rbc/rbpe/rbpe21/rbpe212/21200800/21200800.pdf>> [dostęp: 01 V 2025].

⁴⁶ C. Ruli, *Freemasonry and the White House*, The White House Historical Association, 01 XII 2022: <<https://www.whitehousehistory.org/freemasonry-and-the-white-house>> [dostęp: 01 V 2025].

⁴⁷ J.E. Frey, *The Masonic Philosophy of George Washington - Part I: The Masonic Character*, The Midnight Freemasons, 14 III 2022: <<http://www.midnightfreemasons.org/2012/07/masonic-philosophy-of-george-washington.html>> [dostęp: 03 V 2025].

⁴⁸ James E. Frey, 32° jest Past Sovereign Prince i bibliotekarzem Valley of Danville AASR. Założyciel R.E.B.I.S Research Society, zasiada w dwóch komitetach edukacyjnych Błękitnej Łoży, a także gościnnie wykłada na temat studiów ezoterycznych w masonerii. Jest również członkiem Oak Lawn York Rite, Medinah Shriners i Golden Dawn Collegium Spiritu Sancti.

⁴⁹ J.E. Frey, op. cit.

było wprowadzenie zmiany w biegu historii poprzez zasady liberalne, prosperity i dobro publiczne.

Wielka Loża Massachusetts odnosi się do masońskiego wpływu na rewolucję amerykańską, zwracając się do Jerzego Waszyngtona w dniu 27 grudnia 1792 roku w następujących słowach: *„Podczas gdy historyk opisuje karierę twojej chwały, a mieszkańcy rozległego Imperium są uszczęśliwieni twoimi bezprzykładowymi wysiłkami: podczas gdy niektórzy świętują bohatera tak wybitnego w wyzwoleniu Zjednoczonej Ameryki; a inni patriotę, który przewodniczy jej radom, grupa braci, którzy zawsze przyłączali się do oklasków swoich rodaków, teraz świadczą o swoim szacunku dla tych łagodniejszych cnót, które zawsze uświetniały człowieka. Nauczani przykazaniami naszego Towarzystwa, że wszyscy jego członkowie stoją na tym samym poziomie, ośmielamy się przyjąć to stanowisko i zbliżyć się do was z tą swobodą, która zmniejsza naszą nieufność bez zmniejszania naszego szacunku”*⁵⁰. Korespondencja była opatrzona podpisami najważniejszych Trzech Oficerskich Świąteł Loży, to jest Wielkiego Mistrza, Johna Cutlera oraz dwóch najwyższych rangą urzędników (ang. Wardens), wspomagających Czcigodnego w kierowaniu lożą w osobach Josiah Baktlett i Mungo Machey⁵¹.

Prezydent Waszyngton wysłał odpowiedź z Filadelfii do Braci z Wielkiej Loży Massachusetts o następującej treści: *„Jakkolwiek pochlebne może to być dla ludzkiego umysłu i prawdziwie zaszczytne jest otrzymywanie od naszych współobywateli świadectw uznania za wysiłki na rzecz promowania dobra publicznego, nie mniej przyjemna jest świadomość, że łagodniejsze cnoty serca są wysoko szanowane przez Towarzystwo, którego liberalne zasady muszą opierać się na niezmiennych prawach prawdy i sprawiedliwości. Rozszerzenie sfery szczęścia społecznego jest godnym, dobroczynnym celem instytucji masońskiej; i należy gorąco życzyć, aby postępowanie każdego członka bractwa, jak również te publikacje, które odkrywają zasady, którymi się kierują, miały na celu przekonanie ludzkości, że wielkim celem masonerii jest promowanie szczęścia rasy ludzkiej. Prosząc o przyjęcie moich podziękowań za «Księgę Konstytucji», którą mi przysłaliście, oraz za zaszczyt, jaki mi uczyniliście, dedykując ją, pozwólcie mi zapewnić, że odczuwam wszystkie te uczucia wdzięczności, które wasz wzruszający adres i serdeczne życzenia są w stanie wzbudzić; i szczerze modlę się, aby Wielki Architekt Wszechświata pobłogosławił was tutaj i przyjął was w przyszłości do swojej*

⁵⁰ J.F. Sachse, *Washington's Masonic Correspondence - As Found Among The Washington Papers In The Library Of Congress, Chapter X, Correspondence With Grand Lodge of Massachusetts*, December 1792, Press Of The New Era Printing Company, Lancaster 1915, s. 81-83.

⁵¹ Tamże, s. 83.

nieśmiertelnej Świątyni”⁵². Należy zaznaczyć, że na kopii ani na oryginale korespondencji, która znajduje się w Bibliotece Wielkiej Łoży Massachusetts, nie podano daty ani miejsca jej nadania.

Demokracja liberalna to idea i woluntarystyczny zamysł masoński, który udało się wdrożyć w systemie politycznym amerykańskiego parlamentaryzmu, tak aby nikt nie mógł rządzić bez zgody rządzonych. Cel był prosty stworzyć mechanizm w którym samolubni liderzy nie będą instrumentalizować własnego społeczeństwa. Prawdziwy przywódca, podobnie jak prawdziwy mason jest zainteresowany dobrem innych i będzie przeciwstawiał się tyranii i oligarchii. Stopnie Rytu Szkockiego wyrażają ideały obywatelskie, tak jak społeczne. Przez wieki masoneria była ogromną siłą na rzecz oświecenia, wolności i rozwoju społecznego w Europie i obu Amerykach. Tyrania jest zagrożona wszędzie tam, gdzie istnieje i działa masońska loża lub masońska świątynia⁵³.

W warstwie symbolicznej wydarzeniem, które urzeczywistniało ten zamysł było położenie przez prezydenta Jerzego Waszyngtona w dniu 18 września 1793 roku⁵⁴, kamienia węgielnego pod budynek amerykańskiego Kapitolu. Jerzy Waszyngton kładąc kamień węgielny pod Kapitol Stanów Zjednoczonych w masońskich regaliach jednocześnie złożył najbardziej rozpoznawalną i najgłośniejszą deklarację swojej działalności⁵⁵. To niezwykle ważne wydarzenie zostało zwizualizowane w XX wieku przez malarza Allynę Coxa⁵⁶. Pierwszy obraz jest zlokalizowany na pierwszym piętrze skrzydła Izby Reprezentantów Kapitolu Stanów Zjednoczonych, w ramach tzw. korytarzy Cox’a, bogato zdobionych malowidłami ściennymi i sufitowymi jego autorstwa⁵⁷. Drugi mural Allynę Coxa, przedstawiający Jerzego Waszyngtona kładącego kamień węgielny pod Kapitol jest

⁵² Tamże, s. 83-85.

⁵³ Minnesota Scottish Rite, Orient of Minnesota, *Civic & Social Ideals*, Ancient & Accepted Scottish Rite of Freemasonry, S.J., 10 III 2020: <<https://aasrmn.org/orient/about/civic-social-ideals>> [dostęp: 16 V 2025].

⁵⁴ Library of Congress, *Centennial Anniversary of the Laying of the Corner-Stone of the ...National Capitol...*, September 18, 1793, Issued by the Capitol Centennial Committee, Washington D.C. 1893: <<https://tile.loc.gov/storage-services/public/gdcmassbookdig/centennialannive00wash/centennialannive00wash.pdf>> [dostęp: 15 V 2025].

⁵⁵ Museum of Freemasonry, *Learn about freemasonry: Was George Washington a freemason ?*, United Grand Lodge Of England, 3 XI 2020: <<https://museumfreemasonry.org.uk/blog/learn-about-freemasonry-was-george-washington-freemason>> [dostęp: 16 V 2025].

⁵⁶ United States Capitol Historical Society, *The American Story in Art: The Murals of Allyn Cox in the U.S. Capitol*, 10 II 2016: <<https://capitolhistory.org/explore/allyn-cox-american-story-art-united-states-capitol/>> [dostęp: 16 V 2025].

⁵⁷ Architect of the Capitol, *Capitol Cornerstone Ceremony*, 18 IX 1793: <<https://www.aoc.gov/explore-capitol-campus/art/capitol-cornerstone-ceremony-1793>> [dostęp: 16 V 2025].

umiejscowiony w *George Washington Masonic National Memorial*⁵⁸, pełniącym funkcję pomnika pamięci pierwszego prezydenta USA, muzeum oraz loży wolnomularskiej.

W nowym systemie politycznym oraz społecznym tworzonym w USA to właśnie system wartości miał być fundamentem społecznego ładu i szacunku. Zatem sfera szczęścia, czy innymi słowy strefa dobrobytu społecznego nie mogła powstać wzorując się na starym, osiemnastowiecznym europejskim systemie wierzeń i rządów. Obowiązkiem masona jest ochrona społeczeństwa przed wykorzystaniem przez uprzywilejowanych i stawanie w obronie sprawiedliwości oraz prawdy. Sfera szczęścia społecznego bazującego na pokoju i dobrobycie ma charakter narodowy.

Do tego wolnomularskiego zamysłu społecznego planu USA odniósł się Paul Revere, inny ważny amerykański mason i jeden z Ojców Założycieli. W czasie gdy był Wielkim Mistrzem Massachusetts, słowa korespondencji z dnia 21 marca 1797 roku, kierowanej do Jerzego Waszyngtona brzmiały następująco: *„Od trosk państwowych i zmęczenia sprawami publicznymi nasza instytucja otwiera niszę zapewniającą ulgę spokoju, harmonię pokoju i orzeźwienie radości. Możemy zapewnić, że przywiązanie do tego planu społecznego wzrośnie, a pod auspicjami twojej zachęty, pomocy i patronatu, Rzemiosło osiągnie najwyższą ozdobę, doskonałość i chwałę. Naszą żarliwą modlitwą jest to, że gdy twoje światło nie będzie już widoczne w tej ziemskiej świątyni, możesz zostać podniesiony do Doskonałej Loży powyżej; zasiąść po prawicy Najwyższego Architekta Wszechświata i tam otrzymać uznanie, na które zasłużyła twoja praca”*⁵⁹. Oprócz najważniejszych Trzech Oficerskich Świąteł Loży pod korespondencją również podpisał się jako czwarty Wielki Sekretarz, Daniel Oliver.

Przebywający już na zasłużonej, politycznej emeryturze J. Waszyngton odpowiedział w następujący sposób: *„Żadna przyjemność, z wyjątkiem tej, która wynika ze świadomości, że w miarę moich możliwości wywiązałem się z zaufania, które zostało mi powierzone przez mój Kraj, nie może równać się satysfakcji, jaką odczuwam z jednoznacznych dowodów, które nieustannie otrzymuję o aprobachie mojego publicznego postępowania i proszę, abyście byli pewni, że dowody tego, które są wystawiane przez Wielką Lożę Massachusetts, nie należą do najmniej zadawalających ani najmniej wdzięcznych mym uczuciom. Na emeryturze, do której skłoniły mnie schyłkowe lata i która była konieczna dla odpoczynku umysłu od dawna zajętego*

⁵⁸ The George Washington Masonic National Memorial, *New Video on the Restoration of the Cornerstone Mural*, 27 IX 2019: <<https://gwmemorial.org/blogs/news/new-video-on-the-restoration-of-the-cornerstone-mural>> [dostęp: 16 V 2025].

⁵⁹ J.F. Sachse, *Washington's Masonic Correspondence - As Found Among The Washington Papers In The Library Of Congress, Chapter XIII, Correspondence With Grand Lodge of Massachusetts*, March 1797, Press Of The New Era Printing Company, Lancaster 1915, s. 102-104.

sprawami publicznymi, moje życzenia, aby hojna Opatrzność nadal błogosławiła i zachowała nasz kraj w pokoju i dobrobycie, będą gorące i szczere; a moje przywiązanie do Społeczności, której jesteśmy członkami, zawsze skłoni mnie do dołożenia wszelkich starań, aby promować honor i dobro Rzemiosła. Za modlitwę, którą ofiarujecie w moim imieniu, proszę o przyjęcie podziękowań wdzięcznego serca; z zapewnieniem braterskiego szacunku i najlepszych życzeń dla honoru, szczęścia i pomyślności wszystkich członków Wielkiej Loży Massachusetts”⁶⁰.

Waszyngton wierzył, że nowa, demokratyczna forma rządów sprawowana przez ludzi oraz dla ludzi była niezwykle ważną zmianą społeczną. Był to implementacja zamysłu, który po ukonstytuowaniu zainspirowałby resztę ludzkości do zrzucenia łańcuchów monarchii. Artystycznym wyrazem i symboliczną reprezentacją zrzucenia łańcuchów europejskiej monarchii jest Statua Wolności. To amerykańska ikona, skarb tego kraju i jedna z najbardziej rozpoznawalnych figur amerykańskich. Statua Wolności to również idea wolności, inspiracji i nadziei. Jej pierwotna nazwa to Wolność Oświecająca Świat (*ang. Liberty Enlightening the World*). Statua została zaproponowana przez francuskiego historyka Edouarda Laboulaye'a w celu upamiętnienia francusko-amerykańskiego sojuszu podczas rewolucji amerykańskiej⁶¹. W 1865 roku, blisko 100 lat po rewolucji amerykańskiej Edouard de Laboulaye mason loży *Alsace Lorraine* w Paryżu i myśliciel polityczny chciał podarować Stanom Zjednoczonym pomnik upamiętniający relacje między dwoma narodami i tym samym uczcić stulecie amerykańskiej państwowości⁶². Została zaprojektowana przez francuskiego rzeźbiarza, wolnomularza Frédérica Auguste'a Bartholdiego⁶³. Rzeźba zawiera wiele symbolizmu korona reprezentuje światło, tablica z napisem 4 lipca 1776 r. w zapisie rzymskim, odnosi się do dnia uchwalenia Deklaracji Niepodległości, natomiast złamane kajdany i łańcuchy u stóp Statuy symbolizują jednocześnie koniec niewolnictwa i zrzucenie okowów monarchii. Warto zaznaczyć, że łańcuchy są częściowo ukryte przez szaty *Lady Liberty* i tym samym widoczne tylko z góry. Jest to wskazówka, że droga prowadząca do wolności jest często niewidoczna, natomiast wolność jest czymś kruchym. Raz osiągnięta nie powinna być brana za pewnik⁶⁴.

⁶⁰ Tamże, s. 108-110.

⁶¹ The Midnight Freemasons, *On This Day In History in 1885: The Statue of Liberty Arrives*, 19 VI 2011: <http://www.midnightfreemasons.org/2011/06/on-this-day-in-history-in-1885-statue_17.html> [dostęp: 16 V 2025].

⁶² Grand Lodge of F&AM of Ohio, *Laying the Cornerstone of the Statue of Liberty*, 5 VIII 2021: <<https://www.freemason.com/freemasons-cornerstone-statue-of-liberty/>> [dostęp: 15 V 2025].

⁶³ The Statue of Liberty - Ellis Island Foundation Inc., *Overview & History*, 28 II 2020: <<https://www.statueofliberty.org/statue-of-liberty/overview-history/>> [dostęp: 16 V 2025].

⁶⁴ Robert Burns Lodge No. 59, F. & A.M. of Nevada, *Illuminating Liberty: The Untold Masonic Saga of America's Iconic Statue*, 11 VIII 2024: <<http://robertburns59.org/the-statue-of-liberty/>> [dostęp: 16 V 2025].

Odkąd Jarzy Waszyngton położył kamień węgielny pod Kapitol, publiczne przeprowadzenie ceremonii wmurowania kamienia węgielnego pod budynki federalne i prywatne stało się amerykańską tradycją. Tak też się stało w przypadku Statuy Wolności. W dniu 5 sierpnia 1884 r. kamień węgielny został uroczystie położony pod cokół pomnika przez Williama A. Brodie, Wielkiego Czcigodnego Wielkiego Mistrza stanu Nowy Jork. Po ceremonii wygłosił krótki monolog, jednocześnie stawiając pytanie i udzielając odpowiedzi: *„Po co wzywać Bractwo Masońskie do położenia kamienia węgielnego pod taką budowlę, jaka ma tu powstać ? Żadna instytucja nie zrobiła więcej dla promowania wolności i uwolnienia ludzi z więzów i łańcuchów ignorancji i tyranii niż masoneria”*⁶⁵.

Historyczny poprzednik Jerzego Waszyngtona

Najważniejsze cechy pierwszego prezydenta Stanów Zjednoczonych wynikały ze wzorca charakterologicznego, który powodował, że Waszyngton jeszcze za życia był wielokrotnie porównywany i mierzony miarą innej, ważnej historycznej postaci. Jeden z wielu cennych wpisów na stronie internetowej Masońskiego Narodowego Memoriału Jerzego Waszyngtona zawiera zapamiętane przez historię wydarzenie z dnia 28 grudnia 1778 r. Miała miejsce wtedy procesja masońska, w której uczestniczyło trzystu masonów. Wydarzenie było największym zgromadzeniem masońskim, jakie odbyło się w chwili tworzenia amerykańskiej państwowości. Wśród Braci uczestniczył generał Jerzy Waszyngton, oraz gość honorowy dr William Smith, będący czołową postacią intelektualną w Filadelfii. Smith wygłosił kazanie, zwracające szczególną uwagę na obecność Waszyngtona i wychwalał go jako amerykańskiego Cincinnatusa⁶⁶.

Lucjusz Kwinkcjusz Cyncynat to postać, która w 458 r. p.n.e. jako były generał, porzucił swój pług na polu czterohektarowej farmy i tymczasowo przyjął od Senatu rzymskiego nadzwyczajne uprawnienia dyktatora, aby przewodzić siłom Rzymu w wojnie z Ekwami. Tak samo wielu oficerów służących w Armii Kontynentalnej zostawiło gospodarstwa rolne i wyruszyło na wojnę. Podobnie sam Waszyngton był uosobieniem bezinteresownego poświęcenia, jakiego dokonali oficerowie, ponieważ tak jak Cyncynat, nie tylko porzucił farmę, ale otrzymał od swojego rządu uprawnienia dyktatorskie w ramach głównodowodzącego Armią

⁶⁵ R.C. Singer, *Freemasonry and the Statue of Liberty*, Grand Lodge of New Jersey, 19 XII 2019: <<https://newjerseygrandlodge.org/liberty/>> [dostęp: 16 V 2025].

⁶⁶ S.E. Eyer, *The First Masonic Song about Washington*, The George Washington Masonic National Memorial, 1 VIII 2023: <<https://gwmemorial.org/blogs/news/the-first-masonic-song-about-washington>> [dostęp: 19 V 2025].

Kontynentalną. Waszyngton identycznie jak Cyncynat po zakończeniu działań wojennych zdał urząd i powrócił do życia prywatnego⁶⁷. W przypadku antycznego Rzymu generał Lucjusz Cyncynat w ciągu piętnastu dni od objęcia dyktatury złożył rezygnację i powrócił do pług⁶⁸.

Waszyngton naśladował Cyncynata rozwiał wszelkie obawy. Nie wykorzystał pozycji generała i nie zachował się jak wojskowy dyktator. Tym działaniem dowiódł, że kieruje się dobrem ogółu, a nie własną korzyścią. Dla pokolenia rewolucjonistów amerykański rolnik, żyjący w duchu republikańskiej prostoty, symbolizował wyraźną przeciwwagę wobec przepychu, jaki przypisywano brytyjskiemu imperium. Waszyngton, jako amerykański odpowiednik Cyncynata, uosabiał symbol samowystarczalności, który miał gwarantować wolność i suwerenność nowego narodu. Dla Rzymian i Amerykanów postać Cyncynata symbolizowała republikańską cnotę: oświecone wyrzeczenie się bogactw na rzecz prostej, szlachetnej postawy. Ubóstwo, choć rzadko wybierane, było traktowane z należnym respektem i nie stanowiło przeszkody w sprawowaniu najwyższych funkcji państwowych⁶⁹.

Należy zaakcentować, że identycznie w masońskim sposobie myślenia to nie bogactwo i nie przywileje tworzą hierarchię społeczną. W masonerii wszyscy ludzie spotykają się na tym samym poziomie i uważają, że syn polityka nie jest lepszy od syna rzemieślnika chyba, że posiada osobiste cechy, które czynią go wybitnym i predestynują do ważnej funkcji. Jerzy Waszyngton, będąc mężem stanu, żołnierzem i masonem, posiadał wszystkie najistotniejsze cechy akceptowane przez wszystkich.

Z powyższych przyczyn Jerzy Waszyngton zapisał się w świadomości społecznej pozytywnie i w taki sposób został utrwalony jego wizerunek w sztuce. Philip Freneau przywołał historyczną postać w wierszu napisanym z okazji rezygnacji Waszyngtona z funkcji głównodowodzącego Armii Kontynentalnej w grudniu 1783 roku. Odnosząc się do decyzji porównał Waszyngtona do Cyncynata napisał: „*Tak więc Ten, którego dumne legiony Rzymu kołysały, zawrócił i szukał swojego sylwańskiego⁷⁰ cienia*”⁷¹. Trzy dekady później Lord

⁶⁷ F.E. Grizzard, Jr., *George Washington and the Society of the Cincinnati*, The Washington Papers - University of Virginia: <<https://washingtonpapers.org/resources/articles/george-washington-and-the-society-of-the-cincinnati/>> [dostęp: 19 V 2025].

⁶⁸ R. Hardy, *Cincinnatus*, The Mount Vernon Ladies' Association: <<https://www.mountvernon.org/library/digitalhistory/digital-encyclopedia/article/cincinnatus>> [dostęp: 19 V 2025].

⁶⁹ Tamże.

⁷⁰ Przymiotnik „sylwański” nawiązuje do rzymskiego boga rolnictwa i opiekuna majątku domowego. Cyncynat i Waszyngton w akcie patriotyzmu pozostawili swoje gospodarstwa rolne i wyruszyli na wojnę w obronie kraju zgodnie z zasadą „Porzucił wszystko, by służyć Republice” (*lat. Omnia relinquit servare rempublicam*).

⁷¹ P. Freneau, *Occasioned by General Washington's Arrival in Philadelphia, On His Way to His Residence in Virginia*, 11 I 2010: <<https://poets.org/poem/occasioned-general-washingtons-arrival-philadelphia-his-way-his-residence-virginia>> [dostęp: 19 V 2025].

Byron, w dziele „Ode to Napoleon Buonaparte”, wychwalał Waszyngtona słowami: „*Tak, jeden, pierwszy, ostatni, najlepszy, Cincinnatus Zachodu, którego zazdrość nie śmiała nienawidzić, przekazał potomnym imię Waszyngtona*”⁷².

W rzeźbie Waszyngton został upamiętniony w podobny sposób. Najbardziej rozpoznawalny wizerunek to pomnik Waszyngtona, autorstwa Jeana-Antoine'a Houdona. Powstał jeszcze za życia Waszyngtona w latach 1785-1791 na zlecenie legislatury Wirginii, następnie został przeniesiony do rotundy Kapitolu stanowego w 1796 roku, to jest w tym samym czasie, w którym Waszyngton podjął decyzję o przejściu na emeryturę. Emerytowany generał jest przedstawiony jako Cyntynat swojej epoki, rzymski rolnik i generał, który opuścił swoją ziemię, aby walczyć o państwo, a po zwycięstwie powrócił na farmę jako człowiek pokoju i prostoty⁷³. Po lewej stronie za prezydentem znajduje się pług rolniczy.

Chronologicznie drugim, lecz o wiele mniej rozpoznawalnym pomnikiem pierwszego prezydenta jest posąg Jerzego Waszyngtona autorstwa włoskiego rzeźbiarza Antonio Canovy. Rzeźba powstała na zlecenie Thomasa Jeffersona w 1816 roku, który chciał przedstawić pierwszego prezydenta USA w starożytnym rzymskim stroju⁷⁴. Dzieło zostało uroczystie zaprezentowane w 1821 roku i spotkało się z dużym uznaniem.

W finalnej wersji pomnika Canova zmienił treść napisu na tabliczce trzymanej przez Waszyngtona. Zacytował pożegnalne przemówienie Waszyngtona, z 1796 roku publikowane po zakończeniu dwóch kadencji, rozpoczynające się słowami „*Przyjaciele i współobywatele*”⁷⁵. Marmurowy posąg Jerzego Waszyngtona dotarł do Karoliny Północnej 24 grudnia 1821 roku, gdzie został uroczystie odsłonięty przy salwie 24 dział. Niestety w 1831 roku pożar strawił Kapitol stanowy, niszcząc również pomnik. Na szczęście jego oryginalny model przetrwał we Włoszech, co umożliwiło wykonanie repliki. W 1970 roku Karolina Północna zleciła wykonanie marmurowej kopii, którą ponownie z honorami umieszczono w Kapitolu, gdzie dziś wita odwiedzających.

Trzeci najbardziej rozpoznawalny pomnik Waszyngtona to dzieło autorstwa rzeźbiarza Horatio Greenough’a, którego wykonanie zlecił w 1832 roku Kongres Stanów Zjednoczonych

⁷² G. Byron aka Lord Byron, *Ode to Napoleon Buonaparte*, Poets' Corner: <<https://theotherpages.org/poems/2001/byron0101.html>> [dostęp: 19 V 2025].

⁷³ T.L. Kameron, S.W. Nolley, *Rediscovering an American Icon: Houdon's Washington* [w:] Colonial Williamsburg Journal, Volume 25, Number 03, Autumn 2003, s. 74-79: <<https://research.colonialwilliamsburg.org/Foundation/journal/Autumn03/houdon.cfm>> [dostęp: 15 V 2025].

⁷⁴ Apollo The international Art Magazine, *Canova's George Washington*, 18 V 2018: <<https://www.apollo-magazine.com/art-diary/canovas-george-washington/>> [dostęp: 19 V 2025].

⁷⁵ A. Patton, *Antonio Canova Sculpts George Washington*, National Gallery of Art, 2 VI 2023: <<https://www.nga.gov/stories/articles/antonio-canova-sculpts-george-washington>> [dostęp: 19 V 2025].

z okazji setnej rocznicy urodzin pierwszego prezydenta⁷⁶. Rezultatem projektu był posąg Waszyngtona, honorujący wielki amerykański przykład wolności. Horatio Greenough wyrzeźbił Waszyngtona tak, aby przypominał jeden z siedmiu cudów starożytnego świata, posąg „Zeusa Olimpijskiego” starożytnego greckiego rzeźbiarza Fidiasza. Posąg jest wzorowany jest na klasycznych rzeźbach starożytnej Grecji i przedstawia pierwszego prezydenta ubranego w togę odsłaniającą klatkę piersiową. Najważniejszym symbolem jest jednak miecz w wyciągniętej dłoni Waszyngtona, który upamiętnia fakt, że po tym jak poprowadził kraj do zwycięstwa w rewolucji amerykańskiej, bezinteresownie zrzekł się władzy na rzecz ludu⁷⁷. Posąg znajdował się w Rotundzie Kapitolu od 1841 do 1843 roku, po czym został przeniesiony na wschodni trawnik. W 1908 roku Kongres zdecydował o jego przekazaniu do *Smithsonian Institution*, gdzie był prezentowany w *Smithsonian Castle* aż do 1964 roku, kiedy to trafił do nowo otwartego Muzeum Historii Amerykańskiej. Od tego czasu jest eksponowany na drugim piętrze tego muzeum⁷⁸.

Komplementarnym podsumowaniem wszelkich porównań Waszyngtona do Cyncynata jest książka autorstwa Garry’ego Willsa pt. „*Cincinnatus: George Washington and the Enlightenment*”⁷⁹. Publikacja bada związek między polityczną karierą pierwszego prezydenta a opinią publiczną w temacie. Wills naświetla wczesne amerykańskie podejście do władzy i moralności, gdzie kluczem była powściągliwość, natomiast Waszyngton uosabiał ją na każdym kroku swojej kariery. Jednocześnie główne założenie wczesnej republiki amerykańskiej stanowiło, że władza jest najbardziej użyteczna, gdy jest limitowana. Należy zaznaczyć, że takie podejście całkowicie kontrastuje z bieżącymi działaniami Partii Republikańskiej.

Waszyngton podzielał poglądy, które G. Wills określił mianem ideologii republikańskiej. Zakładała ona, że wyjątkowe uprawnienia mogą być przyznane osobie godnej zaufania, która dowodzi swojej prawości, powstrzymując się od nadużywania tych uprawnień i korzystając z nich jedynie w rzeczywiście nadzwyczajnych okolicznościach⁸⁰. Świecki charakter epoki rewolucji amerykańskiej stworzył warunki, w których Stany Zjednoczone

⁷⁶ National Museum of American History, *Landmark Object: George Washington Statue*, 23 III 2017: <<https://americanhistory.si.edu/press/fact-sheets/landmark-object-george-washington-statue-1841>> [dostęp: 19 V 2025].

⁷⁷ M. Santelli, *Horatio Greenough*, The Mount Vernon Ladies’ Association: <<https://www.mountvernon.org/library/digitalhistory/digital-encyclopedia/article/horatio-greenough>> [dostęp: 19 V 2025].

⁷⁸ Smithsonian Institute, *Horatio Greenough’s George Washington*, 1 VIII 2017: <<https://www.si.edu/newsdesk/factsheets/horatio-greenough-s-george-washington>> [dostęp: 19 V 2025].

⁷⁹ Zob. G. Wills, *Cincinnatus: George Washington and the Enlightenment*, Doubleday, New York 1984.

⁸⁰ T.J. Jackson Lears, *Current Books - Fellows' Choice* [w:] The Wilson Quarterly, Autumn 1984, s. 141-142: <<https://wilsonquarterly-legacy-attachments.s3.amazonaws.com/full-issues/war-poverty.pdf>> [dostęp: 19 V 2025].

mogły stać się pierwszym prawdziwie świeckim państwem na świecie. Jednak proces tworzenia narodu nie ograniczał się jedynie do walki o niepodległość pod wodzą Waszyngtona. Wymagał również masowego ruchu społecznego, który odrzucił brytyjski styl życia i przywiązanie do luksusu. Ruch ten czerpał energię z ewangelicznego protestantyzmu i innych popularnych nurtów religijnych, które odegrały kluczową rolę w kształtowaniu religii obywatelskiej (*ang. civic religion*). G. Wills zwrócił też uwagę, że pierwsi republikanie, tacy jak Waszyngton i Jefferson, przestrzegali przed gromadzeniem bogactwa przez elitę⁸¹. W kontekście współczesnego kultu władzy i prywatnych korzyści, przypomnienie to nawiązuje do wczesnych ideałów publicznych Stanów Zjednoczonych.

W obronie Wolnomularstwa oraz idei

Ilość obszernych artykułów i książek napisanych piórem samego Rzemiosła opisujących jego znaczenie, rolę i symbolikę można liczyć w setkach tysięcy. Podobnie publikacji noszących same tytuły nawiązujące konceptualnie do obrony wolnomularstwa można liczyć w dziesiątkach. Niektóre wybrane przykłady to: „*A Defence of Freemasonry*” z 1874 r. A. Woodforda⁸², „*A Library of Freemasonry*” z 1906 r. R. Goulda⁸³, „*New Edition Of The Brief History Of The Ancient And Accepted Scottish Rite Of Freemasonry*”, z 1890 r. E. Shermana⁸⁴, „*History Of Masonic Persecutions*” z 1867 r. G. Olivera⁸⁵, „*Scarlet Book Of Freemasonry*” z 1893 r. M. Reddinga⁸⁶, „*The Antiquities Of Free-Masonry*” z 1823 r., G. Olivera, „*The Genius Of Freemasonry*” z 1914 r. J. Bucka⁸⁷, „*Mystic Masonry*” z 1911 r., J. Bucka⁸⁸, „*The Masonic Advocate*” z 1859 r. L. Judsona⁸⁹, czy znamienity tytuł „*Stellar Theology and Masonic Astronomy*” z 1882 r. R. Browna⁹⁰. Powyższe ikoniczne pozycje literaturowe należy uzupełnić o współczesną perspektywę.

⁸¹ Tamże.

⁸² Zob. A.F.A. Woodford, *A Defence of Freemasonry*, George Kenning 198 Fleet Street, London 1874.

⁸³ Zob. R.F. Gould, *A Library Of Freemasonry*, The John C. Yorston Publishing Company, London-Philadelphia-Montreal 1906.

⁸⁴ Zob. E.A. Sherman, 33°, *New Edition Of The Brief History Of The Ancient And Accepted Scottish Rite Of Freemasonry*, Carrutuh & Carruth Printers, 520 15TH St., California, Oakland 1890.

⁸⁵ Zob. G. Oliver, *History of Masonic Persecutions in Different Quarters of The Globe With an Introductory Essay*, Masonic Publishing And Manufacturing Co, 432 Broome Street, New York 1867.

⁸⁶ Zob. M.W. Redding, *Scarlet book of Free Masonry*, Redding & Co., Masonic Publishers, New York 1893.

⁸⁷ Zob. J.D. Buck, 33°, *The Genius Of Free-Masonry*, Indo-american Book Co., Chicago 1914.

⁸⁸ Zob. J.D. Buck, 33°, *Mystic Masonry*, Indo-american Book Co., Chicago 1914.

⁸⁹ Zob. L. Judson, *The Masonic Advocate: Being A Concise Exposition And Full Defence Of Free Masonry*, Published By The Author, Philadelphia 1859.

⁹⁰ Zob. R.H. Brown, 32°, *Stellar Theology and Masonic Astronomy*, D. Appleton & Co., New York 1882.

Idea, którą stworzyło wolnomularstwo amerykańskie w postaci demokratyzacji świata i porządku liberalnego, jak każdy zamysł wymaga podtrzymywania pamięci oraz tłumaczenia każdej kolej generacji, jakie są jej korzenie zgodnie z powiedzeniem sformułowanym w formie zapytania „*Skąd przyszliśmy ?*” (ang. „*Whence came we?*”). Idea, choćby najlepsza nie zawsze jest w stanie sama się obronić, a jej trwałość najczęściej jest wyznaczona świadomością pokolenia oraz jego zdolnością do tworzenia silnych więzi społecznych. Jest to trudne zadanie, szczególnie współcześnie, gdzie w debacie publicznej osobiste opinie dominują nad faktami.

Materializacją idei, jednocześnie łączącą najważniejsze elementy jak: początek, proces zmiany i punkt docelowy jest Masoński Narodowy Memoriał Jerzego Waszyngtona (ang. *George Washington Masonic National Memorial*), zlokalizowany w Alexandrii w stanie Wirginia. Jak napisał Charles H. Callahan w książce dedykowanej memoriałowi: „*Pomnik Waszyngtona w swojej kolosalnej formie będzie uosabiał potęgę i siłę masonerii, w swoich wdzięcznych zarysach i proporcjach będzie symbolizował piękne zasady naszej instytucji, ale przede wszystkim będzie wyrażał nieskrywaną lojalność i oddanie ideałom amerykańskiego masona Waszyngtona i jego masońskich rodaków*”⁹¹.

W 1907 r. Wielcy Mistrzowie i inni wybitni wolnomularze z całego kraju spotkali się w *Loży Alexandria-Washington Nr. 22* i założyli Masońskie Narodowe Stowarzyszenie Pamięci Jerzego Waszyngtona⁹². Stowarzyszenie miało prosty cel, jak budowa mieście Alexandria w stanie Wirginia memoriału upamiętniającego Jerzego Waszyngtona, który będzie wyrażać szacunek masonów ze Stanów Zjednoczonych dla jego postaci. Opracowanie planu memoriału było złożonym zadaniem, a członkowie Loży Nr. 22 przyznali, że potrzebują pomocy Braci z całego kraju. Punkt zwrotny nastąpił w 1909 roku, kiedy Charles H. Callahan, kupił kilka parceli, położonych na wzgórzu. Zdobył poparcie Wielkiego Mistrza Wirginii, który skontaktował się z innymi Wielkimi Mistrzami w każdym stanie. W ciągu następnych paru miesięcy ruch na rzecz budowy pomnika zyskał rozgłos w całym kraju⁹³.

Nowojorski architekt Harvey Wiley Corbett, został zaangażowany do stworzenia planów pomnika. Po zwiedzeniu miejsca, Corbett opracował szkic kolosalnej latarni morskiej masonerii, poświęconej Waszyngtonowi. Zaledwie kilka tygodni zajęło przygotowanie formalnego projektu, który został oficjalnie zatwierdzony w 1921 roku. Do lutego 1922 r.

⁹¹ C.H. Callahan, *The Memorial to Washington - An Historic Souvenir*, National Capital Press INC., Washington D.C. 1923, s. 47.

⁹² The Mount Vernon Ladies' Association, *The George Washington Masonic National Memorial*: <<https://www.mountvernon.org/george-washington/freemasonry/the-george-washington-masonic-national-memorial>> [dostęp: 23 V 2025].

⁹³ Tamże.

fundusz budowlany wynosił 639 500 USD. W związku z tym podjęto decyzję o kontynuowaniu prac. Brat Harvey Wiley Corbett opisując memoriał stwierdził, że „cała koncepcja została zainspirowana starożytnymi wieżami Zikkurat, wzniesionymi w pobliżu portów Morza Śródziemnego, aby oświetlać dom marynarzy”⁹⁴.

Budowa rozpoczęła się w 1922 roku po zebraniu funduszy. Następną dekadę zajęło jej ukończenie. Dedykowanie budynku nastąpiło w dniu 12 maja 1932 roku. Szacuje się, że w imponującej ceremonii wzięło udział około 20 tysięcy masonów oraz innych osób. Położenie kamienia węgielnego odbyło się z udziałem ówczesnego prezydenta USA, Calvina Coolidge'a i byłego prezydenta i masona Williama H. Tafta. Sam budynek pomnika ma klasyczną architekturę z motywami greckimi i rzymskimi. Projekt jest inspirowany latarnią morską w Aleksandrii w Egipcie, jako jednym z siedmiu cudów starożytnego świata⁹⁵. Jest to imponująca konstrukcja, którą można zobaczyć z odległości wielu kilometrów.

Należy zaakcentować, że postument Statuy Wolności tak samo jak Masoński Narodowy Memoriał Jerzego Waszyngtona w Aleksandrii jest wzorowany na latarni morskiej Zikkurat, typowej dla stylu architektonicznego obszaru Morza Śródziemnego. Trzeba zaznaczyć, że wejście do portu w Aleksandrii starożytnego Egiptu, gdzie była zlokalizowana Biblioteka Aleksandryjska było rozświetlane przez latarnię morską Faros w stylu architektonicznym wież Zikkurat. Jest to istotny symbol niosący przesłanie w kodzie kulturowym, którego prawidłowe znaczenie można prawidłowo odczytać w pryzmacie okoliczności miejsca i czasu.

Epoka średniowiecza datowana pomiędzy V i XV wiekiem historycznie rozpoczęła się wraz upadkiem cesarstwa zachodnio-rzymskiego. Nie jest to jednak pełna perspektywa, bowiem średniowiecze rozpoczęło się także wraz z upadkiem świetności Biblioteki Aleksandryjskiej w okolicach czasowych V wieku n.e. Księgozbiór królewski w Bruchejronie oraz publiczna część zlokalizowana z Serapejonie były systematycznie niszczone w wyniku działań wojennych inicjowanych lub legalizowanych między innymi przez Juliusza Cezara, Lucjusza Domicjusza Aureliana, Teodozjusza I. Bez względu na ich personalne motywacje i intencje decyzji, bez względu na przypadkowość lub intencjonalność działania to efektem finalnym systematycznego niszczenia zasobu wiedzy księgozbioru królewskiego i publicznego było stworzenie precedensu w postaci systemu cenzury oraz systemu kontroli informacji, które zapoczątkowały epokę kulturowego oraz intelektualnego średniowiecza. Symbolika

⁹⁴ L.A. Watres, *The Washington Memorial Temple* [w:] Gould's History of Freemasonry Throughout the World, Volume VI, Charles Scribner's Sons, New York 1936, s. 410.

⁹⁵ G.J. Knott, *The Magnificent George Washington Masonic National Memorial*, The Midnight Freemasons, 8 V 2013: <<http://www.midnightfreemasons.org/2013/05/the-magnificent-george-washington.html>> [dostęp: 23 V 2025].

aleksandryjska stylu Faros-Zikkurat Masońskiego Narodowego Memoriału Jerzego Waszyngtona oraz Statuy Wolności przełamuje stagnację średniowiecza i stanowi restart zatrzymanej linii czasu rozwoju cywilizacji w V wieku n.e.

Do powyższych wydarzeń historycznych odnosi się Konstytucja Wolnomularzy zwana również potocznie Konstytucją Andersona, której oryginał opracował w 1723 roku z pochodzenia Szkot, pastor kaplicy prezbiteriańskiej w Londynie, Wielebny James Anderson na potrzeby Wielkiej Łoży Londynu i na polecenie Wielkiego Mistrza Teophila Desaguillersa⁹⁶. Na gruncie amerykańskim publikacja Jamesa Andersona była dostępna jako przedruk wydany w 1734 roku w Filadelfii dzięki Benjaminowi Franklinowi⁹⁷. Przełomowe dzieło amerykańskiej masonerii, zredagowane i opublikowane przez jednego z ojców założycieli o ogromnym znaczeniu dla rozwoju społeczeństwa kolonialnego i powstania USA jest dostępne w formie elektronicznej na stronie internetowej Uniwersytetu Nebraska-Lincoln. W amerykańskim przedruku Konstytucji Andersona można odnaleźć przypomnienie o królu starożytnego Egiptu, pierwszym kustosz Biblioteki Aleksandryjskiej, to jest Ptolemeuszu Filadelfijskim przedstawionym jako wielki mistrz sztuk wyzwolonych, który zgromadził największą bibliotekę na Ziemi. Również „*stał się doskonałym architektem i generalnym Mistrzem-Masonem, wznosząc między innymi słynną wieżę Faros, piątą z siedmiu cudów świata*”⁹⁸. Dolny przypis przy wierzy Faros, na dwudziestej czwartej stronie Konstytucji Wolnomularzy jednocześnie przypomina, że latarnia była zlokalizowana „*na wyspie w pobliżu Aleksandrii, przy jednym z ujść Nilu, o wspaniałej wysokości i najbardziej zmyślnym wykonaniu, w całości z najlepszego marmuru; kosztowała 800 talentów, czyli około 480 000 koron. Mistrzem pracy za czasów króla był Sistratus, najbardziej pomysłowy mason*”⁹⁹. Przeznaczeniem obiektu była funkcja latarni morskiej portu w Aleksandrii, od której nazwy podobne latarnie morskie na Morzu Śródziemnym często nazywano Faros (ang. *Pharos*).

Omawiając amerykańską symbolikę, odnoszącą się do przeszłości nie można pominąć precedensów złamania średniowiecznego embarga informacyjnego. Pierwszą wolnomularską

⁹⁶ A. Karpowicz, *Najciekawsze druki ze zbiorów masońskich Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu. Konstytucja Andersona* [w:] Biblioteka, Nr 11(20), Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań 2007, s. 169: <<https://repozytorium.amu.edu.pl/server/api/core/bitstreams/beb420bb-737e-4336-a276-a0a444933f7f/content>> [dostęp: 26 V 2025].

⁹⁷ University of Nebraska-Lincoln Libraries, *Faculty Publications*, 13 II 2007: <<https://digitalcommons.unl.edu/librarscience/25/>> [dostęp: 26 V 2025].

⁹⁸ J. Anderson (A.M. Right Worshipful Fraternity of Accepted Free-Masons), B. Franklin (Grand Master of Masons of Pennsylvania), P. Royster (editor & depositor), *The Constitutions of the Free-Masons (1734). An Online Electronic Edition. UNL Libraries: Faculty Publications*, Libraries at University of Nebraska-Lincoln, 13 II 2006, s. 23-24: <<https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1028&context=libraryscience>> [dostęp: 26 V 2025].

⁹⁹ Tamże, s. 24.

publiczną bibliotekę w USA otworzono w Salt Lake City decyzją *Grand Lodge of Free & Accepted Masons* stanu Utah¹⁰⁰, natomiast pierwszą i jednocześnie największą działającą do dzisiaj jest *House of the Temple (The Supreme Council, 33°, Ancient & Accepted Scottish Rite of Freemasonry, Southern Jurisdiction, Washington D.C., U.S.A.)*. To świątynia masońska w Waszyngtonie i siedziba szkockiego rytu masonerii, będąca jednocześnie biblioteką działającą od 1800 roku¹⁰¹ w której Rada Najwyższa 33°, założona przez Alberta Pike'a zgromadziła do chwili obecnej około 250 000 woluminów w swojej kolekcji¹⁰². Jest to jedna z najbardziej kompletnych kolekcji masońskich na świecie.

Zakończenie

Biuletyn z roku 1948 wydany przez kanadyjską Wielką Lożę Alberta Wolnych i Uznanych Masonów wskazuje, że między masonerią a demokracją istnieje głęboka więź. Masoneria pełni rolę instytucji kształcącej swoich członków w duchu wolności indywidualnej oraz odpowiedzialności obywatelskiej. To wymaga zarówno determinacji, jak i systematycznej pracy. Osoby wychodzące z loży jako Wolni MASONI stają się także aktywnymi, wolnymi uczestnikami życia społecznego i politycznego. Ich niezależność intelektualna przypomina starą maksymę: „wielu ludzi ma wiele umysłów”¹⁰³. Demokracja natomiast umożliwia swobodną wymianę myśli oraz naturalny podział na grupy o odmiennych przekonaniach, bowiem to właśnie pluralizm stanowi jej fundament.

Masoneria ma esencjonalne znaczenia dla istnienia społeczeństwa obywatelskiego i demokracji liberalnej. Książka współautorstwa dr Margaret Jacob oraz dr Marí Vázquez Semadeni pt. *„Freemasonry and Civil Society”*¹⁰⁴ stanowi kluczowe wprowadzenie do historii masonerii. Ekspertki w dziedzinie historii masonerii wyjaśniają, w jaki sposób wolnomularstwo ukształtowało współczesne kultury społeczne i polityczne. Jest to znaczący wkład do zrozumienia roli, jaką masoneria odegrała w tworzeniu społeczeństwa obywatelskiego w XVIII

¹⁰⁰ The Salt Lake Masonic Public Library, 20 VI 2008: <<https://www.wasatchlodge.org/publish/the-salt-lake-masonic-public-library/>> [dostęp: 26 V 2025].

¹⁰¹ J. Kleinknecht, *The House of the Temple as a Treasured Resource, Local Researchers Thankful*, Ancient & Accepted Scottish Rite of Freemasonry, Southern Jurisdiction (S.J.): <<https://scottishrite.org/scottish-rite-myths-and-facts/house-temple-treasured-resource/>> [dostęp: 26 V 2025].

¹⁰² *Main Library*, Ancient & Accepted Scottish Rite of Freemasonry, Southern Jurisdiction (S.J.): <<https://scottishrite.org/blog/virtualtour/main-library/>> [dostęp: 26 V 2025].

¹⁰³ S. Harris (Editor, Past Grand Master), *Masonry and Democracy*, Grand Lodge Bulletin, The Grand Lodge of Alberta - Ancient and Free and Accepted Masons, Vol. 13, No. 9, V 1948: <<https://freemasons.ab.ca/abfm/GLB194805.pdf>> [dostęp: 26 V 2025].

¹⁰⁴ M.C. Jacob, M.E. Vázquez Semadeni, *Freemasonry and Civil Society - Europe and the Americas (North and South)*, Peter Lang, New York 2023.

wieku. Jest to ważne, ponieważ rośnie zagrożenie autorytaryzmem w dzisiejszym świecie, w którym demokracja jest atakowana z wielu stron i jednocześnie. Książka pomaga zrozumieć, w jaki sposób i dlaczego demokracja wyrosła ze sprzeciwu wobec autokracji w XVIII wieku¹⁰⁵. Ciężko wywalczone wolności mogą zostać łatwo obalone przez tych, którzy nie rozumieją wartości wolnego społeczeństwa i rządu, który powinien pomagać temu społeczeństwu rozkwitać.

Nastroje antymasońskie w USA pojawiają się co pewien czas z rozmaitych powodów, jak zmienna koniunktura polityczna, czy słabnące więzi społeczne, które w efekcie końcowym są podobnie szkodliwe. Historia amerykańska już raz odnotowała powstanie dużego antymasońskiego obozu politycznego w postaci Koalicji Whigów, która czerpała siłę z dwóch wcześniejszych ruchów politycznych wykorzystujących amerykańską paranoję polityczną¹⁰⁶. Były nimi w pierwszej kolejności Partia Antymasońska (*ang. Anti-Masonic Party*) i w drugiej Partia Nic Niewiedzących (*ang. Know Nothing Party*), która w połowie lat 50-tych XIX wieku zmieniła nazwę na Partia Amerykańska (*American Party*).

Antyimigracyjna Koalicja Whigów dążyła do objęcia urzędów w całym kraju i zdobyła je na pewien czas podobnie jak obecna Partia Republikańska wraz z ruchem *Make America Great Again* (MAGA) charakteryzujące się niechęcią do ludności napływowej. Na tym etapie analogie historyczne i czasów współczesnych się nie kończą. Pierwsze podobieństwa już można było zaobserwować w okolicach czasowych 2007 roku, kiedy amerykański Senat przyjął niekorzystne prawodawstwo imigracyjne. W konsekwencji została stworzona fala fanatyków na poziomie: burmistrzów, departamentów policji i hrabstw, którzy wdrażają drastyczne środki karne. Artykuł prasowy *The New York Times* wskazywał, że współczesne pokolenie „Nic Niewiedzących” ze swoich foteli i mównic kampanijnych wykrzykuje hasła skierowane przeciwko amnestii dla imigrantów¹⁰⁷.

Probieżem podobieństwa antymasońskiej kampanii do czasów obecnych jest zbiór archiwalny utrwalony przez Bibliotekę Publiczną w Concord. Okres od 1826 do 1835 roku przyniósł znaczący kryzys polityczny, którego zarzewiem był stan Nowy Jork¹⁰⁸. Z lokalnych protestów wyłoniła się Partia Nic Niewiedzących jako populistyczny ruch kontestujący

¹⁰⁵ Tamże, s. 3.

¹⁰⁶ The American Yawp, *Democracy in America. Chapter X. Anti-Masons, Anti-Immigrants and the Whig Coalition*, Stanford University Press: <<http://www.americanyawp.com/text/09-democracy-in-america/>> [dostęp: 26 V 2025].

¹⁰⁷ The New York Times, *The Immigration Deal*, 20 V 2007: <<https://www.nytimes.com/2007/05/20/opinion/20sun1.html>> [dostęp: 26 V 2025].

¹⁰⁸ R.A. Gross, *Fighting Words: The Pamphlets of a Democratic Revolution*, Commonplace: the journal of early American life, 19 IX 2023: <<https://commonplace.online/article/fighting-words/>> [dostęp: 26 V 2025].

porządek polityczny w skali ogólnonarodowej. Ten moment okazał się punktem zwrotnym w rozwoju demokracji w USA. Ruch antymasonów, choć istniał krótko, wywarł istotny wpływ. W małym miasteczku liczącym zaledwie dwa tysiące mieszkańców obalił lokalne autorytety i całkowicie odmienił ton debaty publicznej.

Działalność antymasonerii, oparta na metodach demagogicznych, skutkowałą wzrostem społecznych napięć i erozją społeczeństwa o wysokim stopniu zaufania. Atak nie był wymierzony wyłącznie w wolnomularstwo jako organizację, lecz w podstawowe prawa i przywileje będące fundamentem społecznego ładu. Członkom masonerii odmawiano dostępu do urzędów publicznych jedynie ze względu na prywatną afiliację, co stanowiło poważne naruszenie wolności obywatelskich i prawa do zrzeszania się. Działania antymasonów stanowiły zagrożenie nie tylko dla masonów, ale i dla całego społeczeństwa. Masoni z uwagi na swój etos nie byli przygotowani do konfrontacji z tymi napięciami, w przeciwieństwie do doświadczonych w dyskursach ideologicznych antymasonów, często wywodzących się z tradycji polemicznych walk na sofizmaty.

Ostatecznie obie strony opierały swoje działania na różnych strategiach perswazyjnych, korzystając z odmiennych kanałów komunikacji. Żadna z nich nie potrafiła zrozumieć argumentów drugiej strony. W retrospektywie widać wyraźne podobieństwo do współczesnego świata mediów. Wybierając odmienne źródła informacji, rywalizujące frakcje były równie niechętne do zaakceptowania odmiennych narracji, zupełnie jak dziś Amerykanie żyjący w swoich informacyjnych bańkach, tworzonych przez Fox News czy CNN, nie mówiąc już o różnych platformach społecznościowych. Co ciekawe, broszury z Biblioteki Publicznej w Concord zdają się być dziś bardziej aktualne niż kiedykolwiek wcześniej w historii USA¹⁰⁹.

Utrzymanie architektury systemu bezpieczeństwa jest trudne bez społecznego poparcia jej fundamentów. Aby to poparcie zdobyć, konieczna jest rzetelna edukacja obywateli. Edukacja ta musi opierać się na ciągłym przekazywaniu wiedzy o genezie kluczowych pojęć. Terminy takie jak własność prywatna, kapitalizm, demokracja liberalna, system bezpieczeństwa NATO oraz relacje transatlantyckie tworzy spójną całość i stanowią wzajemnie zależny system. To, co dziś uznajemy za fundament cywilizacji Zachodu, to owoc wielopokoleniowej walki o prawo do wolnego wyboru, uczciwego życia i demokratycznych zasad. Istnieje niezliczona ilość osób, które zapisały się na kartach historii, dlatego łatwiej jest zaproponować postacie ikoniczne.

¹⁰⁹ Tamże.

W pierwszej kolejności warto wymienić Grocjusza. Pomimo tego, że wolnomularstwo zostało oficjalnie założone w 1717 roku to schematy intelektualne, charakterystyczne dla Rzemiosła można odnaleźć w czasie wcześniejszym. Nie bez przypadku myśl polityczną i prawną oświecenia w ramach nowożytnej szkoły praw natury otwiera Grocjusz (*Huig de Groot*), który prawo natury uwalnia od treści religijnych i wiąże z naturą człowieka¹¹⁰. Zakłada, że cechą charakterystyczną człowieka jest popęd społeczny (*lac. appetitus societatis*), czyli skłonność do współpracy z innymi ludźmi¹¹¹. To niezwykle ważne stwierdzenie, bowiem jest zgodne z duchem przyszłego wolnomularstwa amerykańskiego i koncepcjami społeczeństwa obywatelskiego oraz społeczeństwa o wysokim stopniu zaufania. To również rewolucyjna myśl przedstawiona w ukrytej formie, bowiem skoro Grocjusz twierdzi, że człowiek odznacza się popędem społecznym, to znaczy, że zakłada, że strukturę społeczną można budować od podstaw i dopiero taką konstrukcję można zwieńczyć formą przywództwa. To całkowicie odmienny sposób podejścia do społeczeństwa i władzy niż w systemie monarchicznym. Grocjusz charakteryzuje się naukowym podejściem do świata, stosuje obserwację, wnioskowanie i poznanie, czyli gnozę. Rozum stanowi narzędzie poznania prawa natury, jako niezmiennego porządku przyrody i świata naturalnego, którego człowiek jest integralną częścią. W efekcie finalnym u Grocjusza deistyczna perspektywa jest realizowana poza dogmatami i zasadami jakiegokolwiek wyznania wiary, lecz ramach tzw. religii naturalnej¹¹². Oznacza to, że stanowisko Grocjusza wyartykułowane w dziele „O prawie wojny i pokoju” (*lac. De iure belli ac pacis libri tres*) z 1625 roku jest zbieżne z Konstytucją Andersona z 1723 roku, gdzie wszyscy członkowie Rzemiosła podpisywali się tylko pod „tą religią, w ramach której wszyscy ludzie się zgadzają”¹¹³, bowiem masoni od starożytności nie byli związani z religią kraju lub narodu i mogli swobodnie podążać własnymi ścieżkami religijnymi. W myśli Grocjusza można również odnaleźć załączek relacji transatlantyckich będących kręgosłupem architektury bezpieczeństwa NATO. Za sprawą głośnego traktatu z 1609 roku pt. „*Wolność mórz*” (*lac. Mare liberum*) Grocjusz jest uważany za twórcę międzynarodowego prawa publicznego¹¹⁴. Założył, że prawodawstwo różnych państw będzie ze sobą w pewnej mierze zbieżne i tym samym zgodne z prawem naturalnym. Dzięki takiej konstrukcji intelektualnej uzasadniał prawo wszystkich narodów do swobodnej żeglugi morskiej i prowadzenia wymiany

¹¹⁰ L. Dubel, op. cit., s. 206.

¹¹¹ H. Grotius, *O prawie wojny i pokoju*, PWN, Warszawa 1957, s. 50-51.

¹¹² M. Borucka-Arctowa, *Prawo natury jako ideologia antyfeudalna*, PWN, Warszawa 1957, s. 28.

¹¹³ D.G. Hackett, *That Religion in Which All Men Agree, Freemasonry in American Culture*, University of California Press, Berkeley-Los Angeles-London 2014, s. 1-2.

¹¹⁴ L. Dubel, op. cit., 208.

handlowej bez ograniczeń. Z dzisiejszej perspektywy wiadomo Europa i USA wraz z Kanadą są sobie najbliższe kulturowo i jest to postument wspólnego dziedzictwa.

Kolejna osoba, którą obowiązkowo należy wymienić to John Locke, jako ważna postać myśli rewolucji angielskiej, zaliczana do prekursorów liberalizmu politycznego, bowiem dla Locke'a wolność oznacza własność. Jego atrybutem była uczciwość w której John Locke, akcentował potrzebę skutecznej ochrony własności prywatnej. W dziejach zachowała się także korespondencja Locke'a z 6 maja 1696 roku, adresowana do hrabiego Thomasa Herberta¹¹⁵. Stanowi ona świadectwo jego refleksji nad klasyczną myślą grecką. Jego zapiski ukazują fascynację Pitagorasem oraz znaczeniem 47. problemu Euklidesa¹¹⁶, który został odzwierciedlony w kwadracie, bowiem „*uczy nas kierować działaniami według reguł i zasad oraz harmonizować nasze postępowanie według moralności i prawości*”¹¹⁷.

Jest to masońska wykładnia postrzegania życia, ponieważ kwadrat (*ang. square*) to jeden z najważniejszych i najbardziej znaczących symboli w masonerii¹¹⁸. Kwadrat, jako symbol w masonerii spekulatywnej, pojawiał się od samego początku okresu odrodzenia. We wszystkich obrządkach i językach, do których przeniknęła masoneria, kwadrat zachował swoje pierwotne znaczenie jako symbol moralności. Terminologia nawiązująca do kwadratu znalazła również swoje odniesienie na poziomie nazewnictwa społeczności. Stowarzyszenia rzemieślnicze kowali, cieśli itp. w Szkocji w XVII wieku były nazywane Kwadratowymi (*ang. Squaremen*). Posiadały swoje ceremonie inicjacji, hasła, znaki rozpoznawcze i przywitanie, co czyniło je podobnymi do masonerii¹¹⁹. John Locke, to *Squaremen* politycznego liberalizmu i prawa natury, który ujął zasadę równości poprzez ugruntowanie prawa do własności prywatnej i tym samym stworzył solidny fundament kapitalizmu i gospodarki wolnorynkowej.

Kolejnym, wręcz ikonicznym przykładem ważnej postaci jest generał George Catlett Marshall. Dowodził armią amerykańską w momencie, gdy urosła do liczby ponad ośmiu milionów żołnierzy i poprowadził ją do zwycięstwa nad nazistowskimi Niemcami i imperialną Japonią w najbardziej wyniszczającym konflikcie w historii. O bardzo ważnej, lecz obecnie

¹¹⁵ R. Macoy, 33°, *General History - Cyclopaedia And Dictionary Freemasonry*, Masonic Publishing Company, New York 1870, s. 315-316.

¹¹⁶ A.G. Mackey, 33°, *An Encyclopaedia Of Freemasonry And It's Kindred Sciences*, The Masonic History Company, New York - London 1919, s. 602-603.

¹¹⁷ Grand Lodge of Ohio, Free and Accepted Masons, *Euclid's 47th Problem*, 1 III 2022: <<https://www.freemason.com/euclids-47th-problem/>> [dostęp: 26 V 2025].

¹¹⁸ A.G. Mackey, 33°, W.J. Hugan, 32°, E.L. Hawkins, 30°, *An Encyclopedia Of Freemasonry And Its Kindred Sciences, Volume II*, The Masonic History Company, New York-London 1916, s. 708.

¹¹⁹ The Masonic Trowel, *The Meaning Of The Square*, 22 III 2014: <http://www.themasonictrowel.com/Articles/degrees/degree_2nd_files/meaning_of_the_square.htm> [dostęp: 26 V 2025].

zapominanej części historii II wojny światowej przypomina artykuł przedrukowany w formie cyfrowej przez Roberta L.D. Coopera¹²⁰, wolnomularza, kuratora Muzeum i Biblioteki Wielkiej Łoży Szkocji, którego autorem był Sven G. Lunden. Tekst pt. „*Nazis and Fascists are engaged in a ruthless campaign aiming at The Annihilation of Freemasonry*”¹²¹ został opublikowany w periodyku *The American Mercury Magazine*. Został wydany w lutym 1941 roku, to jest na dziewięć miesięcy przed przystąpieniem USA do II wojny światowej. Jego przenikliwość była niezwykła, bowiem powstał na długo przed poznaniem prawdziwego rozmiaru prześladowań wojennych. Sven G. Lunden wskazywał: „*Jest tylko jedna grupa ludzi, których naziści i faszyci nienawidzą bardziej niż Żydów. Są to masoni. (...) W swoich krajach Hitler i Mussolini zainaugurowali swoje rządy zniewagami wobec masonów i instytucji masonskich i nigdy nie złagodzili systematycznych prześladowań. (...) Od Norwegii po Bałkany, ekspansja swastyki przyniosła delegalizację, a często zniszczenie i śmierć wszystkich masonów*”¹²². W obliczu okrucieństw II wojny światowej stało się jasne co powodowało nienawiść nazistów i faszystów do Rzemiosła, jako organizacji związanej z tradycjami humanitarnymi. Powód był elementarnie prosty, bowiem tyrani wiedzieli, że masoni założyli wiele nowoczesnych państw demokratycznych, opracowali amerykańską Deklarację Niepodległości i analogicznie stworzyli liberalne konstytucje w różnych częściach świata.

Ogromną zasługą generała Marshalla, której nie sposób przecenić była obrona idei Zachodu, demokracji liberalnej oraz powstrzymanie hitlerowskich Niemiec przed anihilacją wolnomularstwa. George C. Marshall był przede wszystkim wolnomularzem Rytu Szkockiego. W dniu 16 grudnia 1941 roku został inicjowany do masonerii przez Arę Marcusa Danielsa, to jest Wielkiego Mistrza Dystryktu Kolumbii, który nadał mu jednocześnie wszystkie trzy stopnie w trakcie jednej ceremonii, zgodnie z procedurą uznaniową, określaną jako „*at Sight*”¹²³. W wydarzeniu uczestniczyło co najmniej ośmiu innych Wielkich Mistrzów, a także co najmniej jeden sędzia Sądu Najwyższego USA, czterech senatorów, sześciu kongresmenów i wielu innych przedstawicieli publicznych, którzy byli wolnomularzami. Historia uwieczniła tę niezwykłą chwilę na fotografii, którą można odnaleźć na dziewiątej stronie jesiennego wydania periodyku z roku 1999 pt. „*The Voice of Freemasonry in the Nations Capital*”¹²⁴. Carl

¹²⁰ R.L.D. Cooper, *The Annihilation of Freemasonry*, 23 VI 2021: <<https://www.robertldcooper.org/the-annihilation-of-freemasonry/>> [dostęp: 26 V 2025].

¹²¹ S.G. Lunden, *Nazis and Fascists are engaged in a ruthless campaign aiming at The Annihilation of Freemasonry* [w:] Lawrence E. Spivak (red.), Volume 52, No. 206, February 1941, s. 184.

¹²² R.L.D. Cooper, op. cit.

¹²³ P.M. Bessel, *Brother and General C. Marshall*, *The Voice of Freemasonry in the Nations Capital*, Volume 16, Number 3, Washington 1999, s. 8-9., <https://issuu.com/grandlodgedc/docs/1999-3_fall> [dostęp: 26 V 2025].

¹²⁴ Tamże.

H. Claudy, który w 1943 roku był Wielkim Mistrzem Dystryktu Kolumbii, opisywał przyjęcie gen. Marshalla do wolnomularstwa w następujących słowach: „*Na kartach historii rozbrzmiewać będzie odpowiedź masonerii na totalitarne prześladowania i represjonowanie masonów: to jest uczynienie masonem generała George'a Catletta Marshalla, Szefa Sztabu Armii Stanów Zjednoczonych. Być może nigdy wcześniej nie przeprowadzono tak wyjątkowej ceremonii*”¹²⁵.

Marshall położył trwałe fundamenty pod transatlantycki system bezpieczeństwa, który uchronił świat przed konfliktem w okresie zimnej wojny. Po zakończeniu II wojny światowej system ten był konsekwentnie rozwijany i utrwalany przez następne generacje, przybierając kształt Sojuszu Północnoatlantyckiego. Honorując generała George'a C. Marshalla, wyrażamy szacunek dla wszystkich masonów, którzy odważnie służyli podczas II wojny światowej. Było ich naprawdę wielu. Dane szacunkowe przytoczone przez prezydenta i masona Harry'ego S. Trumana w materiale archiwalnym jego biblioteki i muzeum¹²⁶ z 1943 r., oznaczonym sygnaturą *Motion Picture MP72-15*¹²⁷ wymieniają skalę 10% żołnierzy w służbie, którzy byli masonami.

W przeciwieństwie do obecnej administracji Białego Domu, drugiej kadencji prezydentury Donalda Trumpa, który domaga się bogactw mineralnych Ukrainy oraz Grenlandii to żadne minerały, ani żadne metale nie były ceną masońskiej służby dla amerykańskich żołnierzy w czasie II wojny światowej. Pełne przemówienie Harry'ego S. Trumana brzmiało następująco:

„*Jako Były Wielki Mistrz wspaniałego stanu Missouri jestem bardzo zainteresowany Stowarzyszeniem Służby Masońskiej. Podczas ostatniej wojny mieliśmy 49 Wielkich Łóż, które próbowały wykonać pracę jednej. W jedności jest siła. Tym razem, gdy nasi chłopcy wrócą do domu zwycięsko, nikt nie będzie patrzył na nich krzywo i mówił: «Gdzie było wolnomularstwo w tej godzinie potrzeby?». Około 10% chłopców w służbie to wolnomularze. Kolejne 15% to bliscy krewni wolnomularzy. Poprzez Stowarzyszenie, wolnomularstwo wychodzi naprzeciw ich wielkim potrzebom. W tej chwili w okopach i na pokładach statków, pod powierzchnią morza i w powietrzu, niezliczone dłonie są ściskane w braterskim uznaniu, gdy bracia odnajdują się nawzajem w ciemności, jak i w świetle dnia. Niezliczeni ojcowie dzielnie życzący pomyślności*

¹²⁵ Tamże.

¹²⁶ Harry S. Truman Library & Museum, *Senator Harry S. Truman speaks for the Masonic Service Association*, Motion Picture MP72-15: <<https://www.trumanlibrary.gov/movingimage-records/mp72-15>> [dostęp: 26 V 2025].

¹²⁷ Harry S. Truman Library & Museum, *Senator Harry S. Truman speaks for the Masonic Service Association*, MP72-15, 3 IV 2020: <<https://www.youtube.com/watch?v=UaolZIRcYVM>> [dostęp: 26 V 2025].

swoim odchodzącym synom mówią: «Chłopcze, kiedy nadejdzie twoja godzina ciemności i samotności, znajdź wolnomularza i powiedz mu, że jesteś synem wolnomularza, a znajdziesz przyjaciela». Dzięki naszemu wielkiemu Stowarzyszeniu kwiat wolnomularstwa rozkwita na skalistej glebie wojennego spustoszenia. Owoce wolnomularstwa są udziałem każdego chłopca i każdej dziewczyny, którzy noszą mundur. W Masońskich Centrach Służby nie ma nic na sprzedaż, ani minerały, ani metale nie są ceną wolnomularskiej służby dla naszych chłopców, a jednak nasze ośrodki są wspierane bez fanfar czy publicznych apeli, ponieważ w naszych sercach jarzy się wielkie światło dobroczynności: nieostentacyjne, ale szczere. Każdy z nas ofiarowuje hojnie, ponieważ ujrzał światło i usłyszał wołanie Syna Wdowy”¹²⁸.

¹²⁸ Tamże.

Bibliografia

- Act for Establishing the Temporary and Permanent Seat of the Government of the United States, July the 16th., New York 1790: <<https://tile.loc.gov/storage-services/service/rbc/rbpe/rbpe21/rbpe212/21200800/21200800.pdf>> [dostęp: 01 V 2025].
- Anderson J. (A.M. Right Worshipful Fraternity of Accepted Free-Masons), Franklin B. (Grand Master of Masons of Pennsylvania), Royster P. (editor & depositor), The Constitutions of the Free-Masons (1734). An Online Electronic Edition. UNL Libraries: Faculty Publications, Libraries at University of Nebraska-Lincoln, 13 II 2006, s. 23-24: <<https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1028&context=libraryscience>> [dostęp: 26 V 2025].
- Apollo The international Art Magazine, Canova's George Washington, 18 V 2018: <<https://www.apollo-magazine.com/art-diary/canovas-george-washington/>> [dostęp: 19 V 2025].
- Architect of the Capitol, Capitol Cornerstone Ceremony, 18 IX 1793: <<https://www.aoc.gov/explore-capitol-campus/art/capitol-cornerstone-ceremony-1793>> [dostęp: 16 V 2025].
- Architect of The Capitol, Capitol Rotunda, VII 2023: <<https://www.aoc.gov/explore-capitol-campus/buildings-grounds/capitol-building/rotunda>> [dostęp: 27 IV 2025].
- Architect of The Capitol, General George Washington Resigning His Commission, VII 2023: <<https://www.aoc.gov/explore-capitol-campus/art/general-george-washington-resigning-his-commission>> [dostęp: 27.04.2025].
- Bessel P.M., Brother and General C. Marshall, The Voice of Freemasonry in the Nations Capital, Volume 16, Number 3, Washington 1999, s. 8-9., <https://issuu.com/grandlodgedc/docs/1999-3_fall> [dostęp: 26 V 2025].
- Blanchfield M., Canada says its friendship with the US is 'over.' Now what?, 05 IV 2025: <<https://www.politico.com/news/2025/04/05/canada-us-friendship-trade-tariffs-trump-00273255>> [dostęp: 06 IV 2025].
- Borucka-Arctowa M., Prawo natury jako ideologia antyfeudalna, PWN, Warszawa 1957, s. 28.
- Brown R.H., 32°, Stellar Theology and Masonic Astronomy, D. Appleton & Co., New York 1882.
- Buck J.D., 33°, Mystic Masonry, Indo-american Book Co., Chicago 1914.
- Buck J.D., 33°, The Genius Of Free-Masonry, Indo-american Book Co., Chicago 1914.
- Byron G. aka Lord Byron, Ode to Napoleon Buonaparte, Poets' Corner: <<https://theotherpages.org/poems/2001/byron0101.html>> [dostęp: 19 V 2025].
- Callahan C.H., The Memorial to Washington - An Historic Souvenir, National Capital Press INC., Washington D.C. 1923, s. 47.
- Camacho S., The Crisis Trump Is Causing in Panama Will Reach Far Into Latin America, 19 II 2025: <<https://carnegieendowment.org/emissary/2025/02/panama-canal-trump-china-crisis?lang=en>> [dostęp: 24 II 2025].
- Center for the Study of the American Constitution, The Transfer of Presidential Power, University of Wisconsin-Madison, 07 I 2021: <<https://csac.history.wisc.edu/2021/01/07/the-transfer-of-presidential-power/>> [dostęp: 27.04.2025].
- Clarke C., The Conservative Case for Leaving Harvard Alone, The Atlantic, 18 IV 2025: <<https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2025/04/harvard-trump-irs-nonprofit/682507/>> [dostęp: 21 IV 2025].
- Cooper R.L.D., The Annihilation of Freemasonry, 23 VI 2021: <<https://www.robertldcooper.org/the-annihilation-of-freemasonry/>> [dostęp: 26 V 2025].
- Dahl J., Gijs C., Busvine D., European carmakers in crossfire of US-EU trade war, 11 II 2025: <<https://www.politico.eu/article/european-carmakers-crossfire-united-states-europe-trade-war/>> [dostęp: 24 II 2025].
- Dettmer J., The fight for Europe is on, 17 II 2025: <<https://www.politico.eu/article/europe-jd-vance-ukraine-volodymyr-zelenskyy-political-divisions-maga/>> [dostęp: 19 II 2025].
- Dubel L., Historia doktryn politycznych i prawnych do końca XIX wieku, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2003, s. 230.
- Eyer S.E., The First Masonic Song about Washington, The George Washington Masonic National Memorial, 1 VIII 2023: <<https://gwmemorial.org/blogs/news/the-first-masonic-song-about-washington>> [dostęp: 19 V 2025].
- FitzGerald J., Lambert L., Billionaire Trump backer warns of 'economic nuclear winter' over tariffs, 07 IV 2025: <<https://www.bbc.com/news/articles/c2lzjnj79rdo>> [dostęp: 08 IV 2025].
- Foer F., The Unique Danger of a Trumpist Oligarchy, The Atlantic, 02 XI 2024: <<https://www.theatlantic.com/politics/archive/2024/11/trumpist-oligarchy-big-tech-takeover-musk-bezos/680503/>> [dostęp: 19 II 2025].

- Freneau P., Occasioned by General Washington's Arrival in Philadelphia, On His Way to His Residence in Virginia, 11 I 2010: <<https://poets.org/poem/occasioned-general-washingtons-arrival-philadelphia-his-way-his-residence-virginia>> [dostęp: 19 V 2025].
- Frey J.E., The Masonic Philosophy of George Washington - Part I: The Masonic Character, The Midnight Freemasons, 14 III 2022: <<http://www.midnightfreemasons.org/2012/07/masonic-philosophy-of-george-washington.html>> [dostęp: 03 V 2025].
- Gould R.F., A Library Of Freemasonry, The John C. Yorston Publishing Company, London-Philadelphia-Montreal 1906.
- Grand Lodge of F&AM of Ohio, Laying the Cornerstone of the Statue of Liberty, 5 VIII 2021: <<https://www.freemason.com/freemasons-cornerstone-statue-of-liberty/>> [dostęp: 15 V 2025].
- Grand Lodge of Ohio, Free and Accepted Masons, Euclid's 47th Problem, 1 III 2022: <<https://www.freemason.com/euclids-47th-problem/>> [dostęp: 26 V 2025].
- Grizzard F.E., Jr., George Washington and the Society of the Cincinnati, The Washington Papers - University of Virginia: <<https://washingtonpapers.org/resources/articles/george-washington-and-the-society-of-the-cincinnati/>> [dostęp: 19 V 2025].
- Gross R.A., Fighting Words: The Pamphlets of a Democratic Revolution, Commonplace: the journal of early American life, 19 IX 2023: <<https://commonplace.online/article/fighting-words/>> [dostęp: 26 V 2025].
- Grotius H., O prawie wojny i pokoju, PWN, Warszawa 1957, s. 50-51.
- Hackett D.G., That Religion in Which All Men Agree, Freemasonry in American Culture, University of California Press, Berkeley-Los Angeles-London 2014, s. 1-2.
- Hardy R., Cincinnatus, The Mount Vernon Ladies' Association: <<https://www.mountvernon.org/library/digitalhistory/digital-encyclopedia/article/cincinnatus>> [dostęp: 19 V 2025].
- Harris S. (Editor, Past Grand Master), Masonry and Democracy, Grand Lodge Bulletin, The Grand Lodge of Alberta - Ancient and Free and Accepted Masons, Vol. 13, No. 9, V 1948: <<https://freemasons.ab.ca/abfm/GLB194805.pdf>> [dostęp: 26 V 2025].
- Harry S. Truman Library & Museum, Masonic Presidents of the United States, Inforgrafika nr. NAID 345249305, ca. 1952: <<https://www.trumanlibrary.gov/photograph-records/58-11>> [dostęp: 01 V 2025].
- Harry S. Truman Library & Museum, Senator Harry S. Truman speaks for the Masonic Service Association, Motion Picture MP72-15: <<https://www.trumanlibrary.gov/movingimage-records/mp72-15>> [dostęp: 26 V 2025].
- Harry S. Truman Library & Museum, Senator Harry S. Truman speaks for the Masonic Service Association, MP72-15, 3 IV 2020: <<https://www.youtube.com/watch?v=UaoIZIRcYVM>> [dostęp: 26 V 2025].
- Heusgen C., Heusgen's Emotional MSC Closing Address | Europe's Response to Vance's MSC Speech, The Express Tribune, 16 II 2025: <<https://www.youtube.com/watch?v=SNwx3tb0By4>> [dostęp: 17 II 2025].
- Jackson Lears T.J., Current Books - Fellows' Choice [w:] The Wilson Quarterly, Autumn 1984, s. 141-142: <<https://wilsonquarterly-legacy-attachments.s3.amazonaws.com/full-issues/war-poverty.pdf>> [dostęp: 19 V 2025].
- Jacob M.C., M.E. Vázquez Semadeni, Freemasonry and Civil Society - Europe and the Americas (North and South), Peter Lang, New York 2023.
- Judson L., The Masonic Advocate: Being A Concise Exposition And Full Defence Of Free Masonry, Published By The Author, Philadelphia 1859.
- Kamerer T.L., S.W. Nolley, Rediscovering an American Icon: Houdon's Washington [w:] Colonial Williamsburg Journal, Volume 25, Number 03, Autumn 2003, s. 74-79: <<https://research.colonialwilliamsburg.org/Foundation/journal/Autumn03/houdon.cfm>> [dostęp: 15 V 2025].
- Karma R., The Tariff Damage That Can't Be Undone, The Atlantic, 3 IV 2025: <<https://www.theatlantic.com/economy/archive/2025/04/trump-tariff-pause-damage/682390/>> [dostęp: 21 IV 2025].
- Karpowicz A., Najciekawsze druki ze zbiorów masońskich Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu. Konstytucja Andersona [w:] Biblioteka, Nr 11(20), Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań 2007, s. 169: <<https://repozytorium.amu.edu.pl/server/api/core/bitstreams/beb420bb-737e-4336-a276-a0a444933f7f/content>> [dostęp: 26 V 2025].
- Kelly K., Trump Is Eyeing Greenland. His Commerce Nominee Has Financial Ties There, 29 I 2025: <<https://www.nytimes.com/2025/01/29/business/howard-lutnick-greenland.html>> [dostęp: 24 II 2025].
- Kinsella R., Donald Trump makes wild 'Washington and Lincoln combined' claim, Irish Star, 11 II 2025: <<https://www.irishstar.com/news/us-news/donald-trump-washington-lincoln-election-34654816>> [dostęp: 19 II 2025].

- Kleinknecht J., The House of the Temple as a Treasured Resource, Local Researchers Thankful, Ancient & Accepted Scottish Rite of Freemasonry, Southern Jurisdiction (S.J.): <<https://scottishrite.org/scottish-rite-myths-and-facts/house-temple-treasured-resource/>> [dostęp: 26 V 2025].
- Knott G.J., The Magnificent George Washington Masonic National Memorial, The Midnight Freemasons, 8 V 2013: <<http://www.midnightfreemasons.org/2013/05/the-magnificent-george-washington.html>> [dostęp: 23 V 2025].
- Lanier J.J., Washington The great american mason, Macoy Publishing & Masonic Supply Company, New York 1922, s. 17.
- Library of Congress, Centennial Anniversary of the Laying of the Corner-Stone of the ...National Capitol..., September 18, 1793, Issued by the Capitol Centennial Committee, Washington D.C. 1893: <<https://tile.loc.gov/storage-services/public/gdcmassbookdig/centennialannive00wash/centennialannive00wash.pdf>> [dostęp: 15 V 2025].
- Library of Congress, Uchwała Kontynentalnego Kongresu Stanów Zjednoczonych, 03 II 1778: <<https://www.loc.gov/resource/bdsdcc.03801/>> [dostęp: 27 IV 2025].
- Lunden S.G., Nazis and Fascists are engaged in a ruthless campaign aiming at The Annihilation of Freemasonry [w:] Lawrence E. Spivak (red.), Volume 52, No. 206, February 1941, s. 184.
- Mackey A.G., 33°, An Encyclopaedia Of Freemasonry And It's Kindred Sciences, The Masonic History Company, New York - London 1919, s. 602-603.
- Mackey A.G., 33°, W.J. Hughan, 32°, E.L. Hawkins, 30°, An Encyclopedia Of Freemasonry And Its Kindred Sciences, Volume II, The Masonic History Company, New York-London 1916, s. 708.
- Macoy R., 33°, General History - Cyclopedia And Dictionary Freemasonry, Masonic Publishing Company, New York 1870, s. 315-316.
- Main Library, Ancient & Accepted Scottish Rite of Freemasonry, Southern Jurisdiction (S.J.): <<https://scottishrite.org/blog/virtualtour/main-library/>> [dostęp: 26 V 2025].
- Minnesota Scottish Rite, Orient of Minnesota, Civic & Social Ideals, Ancient & Accepted Scottish Rite of Freemasonry, S.J., 10 III 2020: <<https://aasrmn.org/orient/about/civic-social-ideals>> [dostęp: 16 V 2025].
- Multipolarization – Munich Security Report 2025, Munich Security Conference 2025, 14 II 2025: <<https://securityconference.org/en/publications/munich-security-report-2025/>> [dostęp: 14 II 2025].
- Museum of Freemasonry, Learn about freemasonry: How many US Presidents were freemasons ?, United Grand Lodge Of England, 26 I 2021: <<https://museumfreemasonry.org.uk/blog/learn-about-freemasonry-how-many-us-presidents-were-freemasons>> [dostęp: 01 V 2025].
- Museum of Freemasonry, Learn about freemasonry: Was George Washington a freemason ?, United Grand Lodge Of England, 3 XI 2020: <<https://museumfreemasonry.org.uk/blog/learn-about-freemasonry-was-george-washington-freemason>> [dostęp: 16 V 2025].
- National Archives Catalog, George Washington's Oath of Allegiance, 12 V 1778: <<https://catalog.archives.gov/id/12043370>> [dostęp: 27 IV 2025].
- National Museum of American History, Landmark Object: George Washington Statue, 23 III 2017: <<https://americanhistory.si.edu/press/fact-sheets/landmark-object-george-washington-statue-1841>> [dostęp: 19 V 2025].
- Nichols T., The Moment of Truth, The Atlantic, 09 X 2024: <<https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2024/11/george-washington-nightmare-donald-trump/679946/>> [dostęp: 27.04.2025].
- Oliver G., History of Masonic Persecutions in Different Quarters of The Globe With an Introductory Essay, Masonic Publishing And Manufacturing Co, 432 Broome Street, New York 1867.
- Patton A., Antonio Canova Sculpts George Washington, National Gallery of Art, 2 VI 2023: <<https://www.nga.gov/stories/articles/antonio-canova-sculpts-george-washington>> [dostęp: 19 V 2025].
- PBS NewsHour, WATCH LIVE: Trump delivers remarks on final day of CPAC, 22 II 2025: <https://www.youtube.com/watch?v=pnH_na_TjnQ> [dostęp: 01 III 2025].
- PBS NewsHour, WATCH: Tensions flare in Trump and Zelenskyy's full Oval Office meeting, 28 II 2025: <<https://www.youtube.com/watch?v=wpAj8rRe-p0>> [dostęp: 01 III 2025].
- Polska Agencja Prasowa, Były amerykański ambasador oburzony słowami J. D. Vance'a. "Sam mógłbym napisać lepsze przemówienie", 15 II 2025: <<https://wiadomosci.onet.pl/swiat/daniel-fried-oburzony-slowami-jd-vancea-bylo-glupie/twllqg0>> [dostęp: 19 II 2025].
- Polska Agencja Prasowa, J. D. Vance nie szczędził Europie mocnych słów. "Przybywam z ofertą", 14 II 2025: <<https://wiadomosci.onet.pl/swiat/j-d-vance-w-monachium-ostro-o-europie-przybywam-z-oferta/gjnr32g>> [dostęp: 14 II 2025].
- Presidential Greatness Project, 14 III 2024: <<https://presidentialgreatnessproject.com/>> [dostęp: 21 IV 2025].
- Presidential Historians Survey 2021, C-SPAN: <<https://www.c-span.org/presidentsurvey2021/?page=overall>> [dostęp: 21 IV 2025].

- Ptak-Iglewska A., Donald Trump zawiesza cła dla UE, a UE zawiesza swoje cła odwetowe. Na czym stoimy?, 10 IV 2025: <<https://www.rp.pl/handel/art42099301-donald-trump-zawiesza-cla-dla-ue-a-ue-zawiesza-swoje-cla-odwetowe-na-czym-stoimy>> [dostęp: 11 IV 2025].
- Redding M.W., *Scarlet book of Free Masonry*, Redding & Co., Masonic Publishers, New York 1893.
- Rev Portal, Trump and Zelenskyy in the Oval Office, 3 III 2025: <<https://www.rev.com/transcripts/trump-and-zelenskyy-in-the-oval-office>> [dostęp: 08 III 2025].
- Rev Portal, Trump Speaks at CPAC, 24 II 2025: <<https://www.rev.com/transcripts/trump-speaks-at-cpac>> [dostęp: 01 III 2025].
- Robert Burns Lodge No. 59, F.& A.M. of Nevada, *Illuminating Liberty: The Untold Masonic Saga of America's Iconic Statue*, 11 VIII 2024: <<http://robertburns59.org/the-statue-of-liberty/>> [dostęp: 16 V 2025].
- Rottinghaus B., Vaughn J.S., *Official Results of the 2024 Presidential Greatness Project Expert Survey*, 14 II 2024: <<https://qzg.wvf.mybluehost.me/wp-content/uploads/2024/05/Presidential-Greatness-White-Paper-2024.pdf>> [dostęp: 21 IV 2025].
- Ruli C., Asystent Wielkiego Historyka Rady Najwyższej, 33°, Dawnego i Uznanego Obrządku Szkockiego, S.J. oraz Wielkiego Superintendenta Wielkiej Rady Sprzymierzonych Stopni Masońskich Stanów Zjednoczonych. Jest zaangażowany w: Towarzystwo Badawcze Obrządku Szkockiego (SRRS) i Towarzystwo Filaletes: <<https://www.chrisruli.com/about>> [dostęp: 01 V 2025].
- Ruli C., *Freemasonry and the White House*, The White House Historical Association, 01 XII 2022: <<https://www.whitehousehistory.org/freemasonry-and-the-white-house>> [dostęp: 01 V 2025].
- Ruli C., *The White House & The Freemasons*, Macoy Publishing & Masonic Supply Co., Inc., Richmond 2023.
- Sachse J.F., *Washington's Masonic Correspondence - As Found Among The Washington Papers In The Library Of Congress*, Chapter X, *Correspondence With Grand Lodge of Massachusetts*, December 1792, Press Of The New Era Printing Company, Lancaster 1915, s. 81-83.
- Sachse J.F., *Washington's Masonic Correspondence - As Found Among The Washington Papers In The Library Of Congress*, Chapter XIII, *Correspondence With Grand Lodge of Massachusetts*, March 1797, Press Of The New Era Printing Company, Lancaster 1915, s. 102-104.
- Santelli M., Horatio Greenough, The Mount Vernon Ladies' Association: <<https://www.mountvernon.org/library/digitalhistory/digital-encyclopedia/article/horatio-greenough>> [dostęp: 19 V 2025].
- Sherman E.A., 33°, *New Edition Of The Brief History Of The Ancient And Accepted Scottish Rite Of Freemasonry*, Carruth & Carruth Printers, 520 15TH St., California, Oakland 1890.
- Singer R.C., *Freemasonry and the Statue of Liberty*, Grand Lodge of New Jersey, 19 XII 2019: <<https://newjerseygrandlodge.org/liberty/>> [dostęp: 16 V 2025].
- Smithsonian Institute, Horatio Greenough's George Washington, 1 VIII 2017: <<https://www.si.edu/newsdesk/factsheets/horatio-greenough-s-george-washington>> [dostęp: 19 V 2025].
- Starcevic S., Trump demands \$500B in rare earths from Ukraine for continued support, 11 II 2025: <<https://www.politico.eu/article/trump-demands-500b-in-rare-earths-from-ukraine-for-support/>> [dostęp: 24 II 2025].
- Taylor A., Photos: Nationwide Protests Against Trump and Musk, The Atlantic, 06 IV 2025: <<https://www.theatlantic.com/photo/2025/04/photos-nationwide-protests-against-trump-and-musk/682320/>> [dostęp: 21 IV 2025].
- The American Yawp, *Democracy in America*. Chapter X. Anti-Masons, Anti-Immigrants and the Whig Coalition, Stanford University Press: <<http://www.americanyawp.com/text/09-democracy-in-america/>> [dostęp: 26 V 2025].
- The George Washington Masonic National Memorial, *New Video on the Restoration of the Cornerstone Mural*, 27 IX 2019: <<https://gwmemorial.org/blogs/news/new-video-on-the-restoration-of-the-cornerstone-mural>> [dostęp: 16 V 2025].
- The Masonic Trowel, *The Meaning Of The Square*, 22 III 2014: <http://www.themasonictrowel.com/Articles/degrees/degree_2nd_files/meaning_of_the_square.htm> [dostęp: 26 V 2025].
- The Midnight Freemasons, *On This Day In History in 1885: The Statue of Liberty Arrives*, 19 VI 2011: <http://www.midnightfreemasons.org/2011/06/on-this-day-in-history-in-1885-statue_17.html> [dostęp: 16 V 2025].
- The Mount Vernon Ladies' Association, *The George Washington Masonic National Memorial*: <<https://www.mountvernon.org/george-washington/freemasonry/the-george-washington-masonic-national-memorial>> [dostęp: 23 V 2025].
- The New York Times, *The Immigration Deal*, 20 V 2007: <<https://www.nytimes.com/2007/05/20/opinion/20sun1.html>> [dostęp: 26 V 2025].
- The Salt Lake Masonic Public Library, 20 VI 2008: <<https://www.wasatchlodge.org/publish/the-salt-lake-masonic-public-library/>> [dostęp: 26 V 2025].

The Statue of Liberty - Ellis Island Foundation Inc., Overview & History, 28 II 2020: <<https://www.statueofliberty.org/statue-of-liberty/overview-history/>> [dostęp: 16 V 2025].

The White House, President Trump Addresses Joint Session of Congress, 04 III 2025: <<https://www.youtube.com/watch?v=XkFKNkAEzQ8>> [dostęp: 08 III 2025].

The White House, Remarks By President Trump In Joint Address To Congress, 06 III 2025: <<https://www.whitehouse.gov/remarks/2025/03/remarks-by-president-trump-in-joint-address-to-congress/>> [dostęp: 08 III 2025].

Truman H.S. speaks for the Masonic Service Association, zasób archiwalny MP72-15, Harry S. Truman Library & Museum: <<https://www.youtube.com/watch?v=YD968faEmkk>> [dostęp: 01 V 2025].

United States Capitol Historical Society, The American Story in Art: The Murals of Allyn Cox in the U.S. Capitol, 10 II 2016: <<https://capitolhistory.org/explore/allyn-cox-american-story-art-united-states-capitol/>> [dostęp: 16 V 2025].

University of Nebraska-Lincoln Libraries, Faculty Publications, 13 II 2007: <<https://digitalcommons.unl.edu/libraryscience/25/>> [dostęp: 26 V 2025].

Villeneuve A., NPI's founder ranks the presidents - 2025 edition, Northwest Progressive Institute, 17 II 2025: <<https://www.nwprogressive.org/weblog/2025/02/npis-founder-ranks-the-presidents-2025-edition.html>> [dostęp: 19 II 2025].

Washington G., Farewell Address, Library of Congress, 17 IX 1796: <<https://www.loc.gov/resource/mgw2.024/?sp=241&st=text>> [dostęp: 27 IV 2025].

Watres L.A., The Washington Memorial Temple [w:] Gould's History of Freemasonry Throughout the World, Volume VI, Charles Scribner's Sons, New York 1936, s. 410.

Whalen B., In the Hall of Presidents: Where Will Trump Stand ?, Hoover Institution, 19 II 2025: <<https://www.hoover.org/research/hall-presidents-where-will-trump-stand>> [dostęp: 19.02.2025].

Wills G., Cincinnatus: George Washington and the Enlightenment, Doubleday, New York 1984.

Wolf Z.B., Merrill C., Trump's 2025 joint session address, fact checked and annotated, CNN, 05 III 2025: <<https://edition.cnn.com/interactive/2025/03/politics/transcript-speech-trump-congress-annotated-dg/>> [dostęp: 08 III 2025].

Woodford A.F.A., A Defence of Freemasonry, George Kenning 198 Fleet Street, London 1874.